

M
A
S

Waarderingsrapport

Tandtechnische collectie Vonck

Inhoudstafel

Inleiding	4
Aanleiding	4
Werkwijze	6
• Onderzoek en registratie	6
• Waarderingsproces	7
Collectieschets	9
• Verwante collecties	9
• Tandtechnisch labo Vonck	10
• Collectiegeschiedenis sinds 1977	14
Waarderingstabel	16
Waardering van de collectie Vonck	18
• Afdruklepels	18
• Articulatoren en occludatoren	20
• Beeldmateriaal	22
• Bunsenbranders	24
• Chemie	26
• Cuvettes	28
• Machines of toestellen	30
• Protheses	32
• Kunststanden en tandkleurmodellen	34
• Verpakkingen	36
• Werktuigen of instrumenten	37
Algemene waardering	40
• Kenmerken	40
• Cultuurhistorisch	40
• Sociaal-maatschappelijk	41
• Gebruik	41
Conclusies en toekomstperspectief	42
• Twee mogelijke scenario's voor de collectie Vonck	42
Bevindingen van het traject	43
• Waarderen is vrijwilligers naar waarde schatten	43
• Onderzoek is tijdrovend maar noodzakelijk	43

Inleiding

De collectie van het MAS bevat iets meer dan 600 000 objecten die samengebracht zijn dankzij de fusie van het Volkskundemuseum, museum Vleeshuis, het Etnografisch museum en het Nationaal Scheepvaartmuseum. Naast deze voormalige Antwerpse museale collecties bewaart het ook de precolumbi-aanse collectie Paul en Dora Janssen – Arts die door de Vlaamse Gemeenschap in bruikleen is gegeven.

Het uiteenlopende verzamelbeleid van de hierboven vernoemde musea zorgt ervoor dat het MAS een enorm diverse collectie heeft geërfd die een breed gala aan aspecten van zowel het leven in Antwerpen doorheen de geschiedenis als het leven in een groot deel van de wereld toont. Sinds 2011 is het museum dan ook volop bezig om alle deelcollecties zowel inhoudelijk te integreren als de actuele relevantie voor het museum in te schatten.

Momenteel is de collectie in drie clusters onderverdeeld, namelijk:

- Maritieme cluster: verzamelingen uit het Scheepvaartmuseum en nieuwe collectievorming over de haven, scheepvaart en wereldhandel vanuit Antwerpen. Deze cluster omvat ook extra muros verzamelingen van schepen, havenkranen en maritieme werktuigen.
- Cluster Antwerpen: De voormalige collecties toegepaste kunsten en historische objecten uit het Vleeshuismuseum, de collecties uit het Volkskundemuseum, de collectie Smith Van Gelder en recente aanwinsten.
- Cluster Wereld: De voormalige collecties van het Etnografisch museum, de collectie Paul en Dora-Janssen-Arts en nieuwe collectievorming die op Oceanië, Azië, Amerika en Afrika toegespitst is.

Dit waarderingstraject behandelt een tandtechnische deelcollectie van de cluster Antwerpen, afkomstig uit het voormalige Volkskundemuseum.

Aanleiding

Dit project kadert in een aantal concrete doelstellingen die geformuleerd werden in het beleidsplan voor het MAS voor de beleidsperiode van 2024 tot 2028. Deze vallen allen onder de strategische doelstelling ‘Het MAS heeft een uitmuntende basiswerking’.

- Operationele doelstelling 1.3: Het MAS zet onderzoekstrajecten en -samenwerkingen uit.
 - Meetbare actie: Project collectiewaardering van een deelcollectie n.a.v. de vernieuwing van het Centraal Depot Musea.

Deze doelstelling kadert in de geplande bouw van een nieuw museumdepot voor de Antwerpse musea. Dit depot is gepland voor 2031. Het is de bedoeling om zoveel mogelijk slecht beschreven collecties te onderzoeken voor de verhuisoperatie naar het nieuwe depot start. Dit project dient als een blauwdruk voor de verwerking van andere collecties.

- Operationele doelstelling 1.1: Het MAS optimaliseert verder alle processen rond collectiewerking.
 - Meetbare actie: Verder registreren en fotograferen van de MAS collectie met jaarlijks 2500 nieuwe of gewijzigde records en minstens 500 nieuwe foto's in DAMS.
 - Meetbare actie: Realisatie van minimaal 2 grote projecten retroregistratie voor uitgebreide, te ontbulken deelcollecties.

Voor die laatste operationele doelstelling werd besloten om een nog niet eerder geregistreerde collectie te gebruiken. Op deze manier was het mogelijk om een aantal acties te combineren in één project en zou dit traject een blauwdruk kunnen vormen voor de toekomstige retroregistratie en daarbij horende waardering van tot hiertoe ‘onbekende’ verzamelingen van het MAS.

De collectie Vonck stond niet als dusdanig bekend binnen het museum. Ze zat al tientallen jaren in depot en was nog niet getoond. Doorheen de jaren was de kennis over de herkomst en inhoud van deze collectie verloren gegaan waardoor deze een ideale testcase was voor zowel retroregistratie als waarderingsonderzoek.

Komende vanuit het Volkskundemuseum diende de collectie thematisch ingedeeld te worden bij de collectiecluster Antwerpen. Binnen het nieuwe collectieplan voor de periode 2024-2028 werden een aantal materiaal-technische en cultuurhistorische prioritaire thema's vastgelegd voor deze collectiecluster. De collectie Vonck valt onder het cultuurhistorische thema ‘Handel, economie, kennis en techniek’ dat als volgt wordt gedefinieerd;

- De focus ligt op representatieve items en eindproducten van Antwerpse ondernemingen. We verzamelen passief en actief door participatieprojecten met gemeenschappen in de stad, met het oog op het vergroten van de culturele en sociale diversiteit in de collectie en het borgen van evoluties zoals schaalvergroting, digitalisering, ondernemerschap en migratie, nieuwe ondernemingen en producten. We bouwen voort op onze eerdere ervaringen met de projecten Winkel om de Hoek (2015-2016) en Chinatown Antwerpen (2013). - We proberen de reeks innovatieve prototypes van Antwerpse Wereldtentoonstellingen aan te vullen.
- We breiden de bestaande verzameling voertuigen niet verder uit. Pre-industriële voertuigen zijn immers in scope bij het Karrenmuseum. Industriële voertuigen verzamelen we in het MAS enkel binnen de maritieme collectie. Indien nodig werken we hiervoor samen met VLATAM en TRAIN-WORLD Brussel.
- We verzamelen niet rond techniek en wetenschap en de bijhorende werktuigen en machines as such, maar borgen dit thema wel in relatie tot ondernemerschap en werk. In het Maritieme collectiecluster van het MAS is de focus op techniek en daarmee verbonden kennis meer prioritair. We verwijzen door naar MOT Museum Oude Technieken en Industriemuseum.

Onderzoek was aangewezen om te bepalen of de tandheelkundige collectie geheel of gedeeltelijk binnen deze thematische focus paste voor de cluster Antwerpen en dus in aanmerking komt voor verdere bewaring en ontsluiting door het MAS

Wilfried Vonck

Archief familie Vonck

Werkwijze

Onderzoek en registratie

Alle voorwerpen lagen samen in het Centraal Museum Depot maar niemand binnen de organisatie wist iets over de herkomst of registratiestatus van de objecten. De objecten waren deels geregistreerd op fiches zonder foto en niet gelabeld. Het was bijzonder moeilijk om fiches aan objecten te linken vanwege de gebruikte terminologie en soms bijzonder vage beschrijvingen. Vanwege de tijd die het in beslag zou nemen om deze puzzel volledig te leggen en het gegeven dat de registratie duidelijk uitgevoerd was zonder diepgaandere kennis van de objecten werd besloten om opnieuw van nul te beginnen. Tot op dit moment gingen we er nog steeds van uit dat de collectie afkomstig was van een tandarts.

Alvorens de registratie van start ging werd archiefonderzoek verricht naar de herkomst en context van de collectie. Er was een vermoeden dat de collectie afkomstig was van het Volkskundemuseum maar uit de nummering op de fiches was dit niet af te leiden. De objecten waren genummerd met een HH-nummer, wat erop wees dat ze in depot Hessenhuis waren geregistreerd maar dat men ook daar niet zeker wist tot welke museumcollectie ze behoorden.

Archiefonderzoek in de inkomboeken van het Volkskundemuseum leidde tot de ontdekking dat de collectie niet afkomstig was van een tandarts maar van het tandtechnisch laboratorium Vonck. De uitgebreide resultaten van dit onderzoek zijn te lezen in het volgende hoofdstuk onder de collectiegeschiedenis. Wat niet te achterhalen was door middel van dit onderzoek was wie voorgaande registraties uitgevoerd had. Hetzelfde geldt voor verhuisbewegingen sinds 1977. Mogelijks is de collectie ook nog gehuisvest geweest in magazijn Godfried maar hier is tot op heden nog geen papieren bewijs voor gevonden.

Na afronding van het onderzoek naar de herkomst en voorgeschiedenis werd van start gegaan met het fotograferen en registreren van de objecten in Axiell. Gezien het ontbreken van een systematiek in de voorgaande registratie en de willekeurige manier waarop de objecten in de rekken waren geplaatst was de registratie rek- en plankgebonden en niet thematisch. Hierdoor zitten objecten niet noodzakelijk genummerd bij elkaar. Objecten die visueel duidelijk een ensemble waren of sterk gelijkaardig waren zijn in sommige gevallen wel in bulk geregistreerd. Dit geldt vooral voor het tandartsmateriaal en de vele losse kunststanden.

In totaal werden 412 objectnummers geregistreerd en gefotografeerd. Dateringen, vaktermen en extra informatie over het gebruik van objecten werd zoveel mogelijk onderzocht en geregistreerd door middel van onderzoek en vergelijking met online ontsloten, gelijkaardige collecties. Het fotograferen werd kostenbewust laagdrempelig gehouden. Na enkele testen besloten we om een heel simpele opstelling te gebruiken waarbij de objecten enkele malen gefotografeerd werden met een gsm tegen een witte achtergrond bij natuurlijk licht. De kwaliteit van deze foto's is ruim voldoende om ze op een normaal formaat te tonen via de digitale kanalen van het MAS. Deze ontsluiting via het publieke DAMS portaal bleek ook handig om een snel overzicht van de collectie te geven in het kader van het waarderingsonderzoek¹. Wegens de specifieke aard van de objecten werd een aparte toegang tot de collectie voorzien op het portaal onder de noemer tandheelkunde. Deze titel werd intussen veranderd naar tandtechniek vanwege de kennis die verworven werd tijdens dit onderzoek².

De registraties in Axiell werden genummerd op basis van de laatst gebruikte nummering op de steekkaarten, HH.3080. Gezien het veelvuldig gebruik van onbekende termen op de steekkaarten, het ontbreken van nummers op de objecten zelf en het ontbreken van fotografisch materiaal werd een nieuwe nummering gestart bij HH.3080.001. Volgende elementen werden voor alle objecten vastgelegd:

- Titel.
- Objectcategorie.
- Afmetingen (breedte, lengte, hoogte)
- Datering.
- Materiaal (indien dit gevonden kon worden)
- Toestand.
- Verwerving (steeds aankoop in 1977)
- Standplaats.
- Indien mogelijk, vervaardiger. Dit was enkel mogelijk bij vermeldingen van producenten op het object zelf of via andere, ontsloten collecties.

Voor onbekende objecten werd een algemene benaming zoals werktuig of instrument gebruikt met de toevoeging 'uit tandtechnisch labo'. Een aantal van deze objecten kon later geïdentificeerd worden dankzij de waarderingsgesprekken met experts.

Waarderingsproces

Gezien de eenheid, de gedeelde herkomst van de collectie en de samenhang tussen de objecten binnen het tandtechnisch productieproces, zou het niet onlogisch zijn om de collectie als één groot geheel te waarderen. Dit zou echter praktisch moeilijk verlopen zijn. Om de hoeveelheid objecten per waarderingsessie behapbaar te houden werden de objecten ingedeeld in verschillende groepen. Deze werden samengesteld door de projectmedewerker op basis van de beschikbare informatie over gebruik of functie van de objecten. Volgende objectgroepen werden onderscheiden:

- Afdruklepels (59 objectnummers)
- Articulatoren (16 objectnummers)
- Beeldmateriaal (12 objectnummers)
- Bunsenbranders (11 objectnummers)
- Chemie (14 objectnummers)
- Cuvettes (25 objectnummers)
- Machines (16 objectnummers)
- Protheses (10 objectnummers)
- Tand en tandkleurmodellen (123 objectnummers)
- Verpakkingen (13 objectnummers)
- Werkmateriaal (71 objectnummers)

Tijdens de sessies bleek dat sommige namen ietwat ongelukkig gekozen waren. Tijdens de sessies gebeurden daarom volgende aanpassingen:

- Articulatoren en occludatoren in plaats van articulatoren (16 objectnummers)
- Tandtechnische en tandheelkundige instrumenten in plaats van werkmateriaal (71 objectnummers)

Deze objectgroepen werden besproken tijdens twee waarderingsessies op 6 en 13 september 2024 en 1 digitale waarderingsessie op 15 oktober 2024.

De waarderingsgroep bestond uit externe en interne medewerkers. Vanwege het nichekarakter van de collectie was de noodzaak om ervaren tandtechnici te betrekken snel duidelijk. Na een oproep voor kandidaten via de beroepsvereniging Unie van Dentaaltechnische Bedrijven melden een aantal tandtechnici zich aan als kandidaat. Uiteindelijk nam Sven Tirions, actief tandtechnicus uit Aarschot, via deze weg deel aan het waarderingstraject. Jozef Ludovic Beckers, voormalig hoofd van het tandlabo dat aan het universitair ziekenhuis van Leuven verbonden was, nam deel via de samenwerking tussen het MAS en Histaruz voor de waardering van tandtechnische collecties bij beide instellingen. Naast deze twee experts in hun vakgebied nam Lieselot Cornelis deel aan de sessies als kennismedewerker van ETWIE, coördinator van het netwerk Medisch Erfgoed. Leen Beyers, hoofd collectie van het MAS, nam deel om de waardering vanuit de interne bril op te volgen. Oorspronkelijk zou ook het GUM (Gents Universiteitsmuseum) deelnemen aan de sessies maar dit kon uiteindelijk niet doorgaan omdat er niet

¹ <https://collectie.antwerpen.be/mas/tandheelkunde>

² <https://collectie.antwerpen.be/mas/tandheelkunde>

genoeg vrije tijd voor een personeelslid werd gevonden door de opbouw van een nieuwe expo en ziekte. Dit is een aandachtspunt voor waarderingstrajecten: de beschikbaarheid van externe vrijwilligers en collega's is beperkt en de tijd die je kan vragen vaak niet heel ruim.

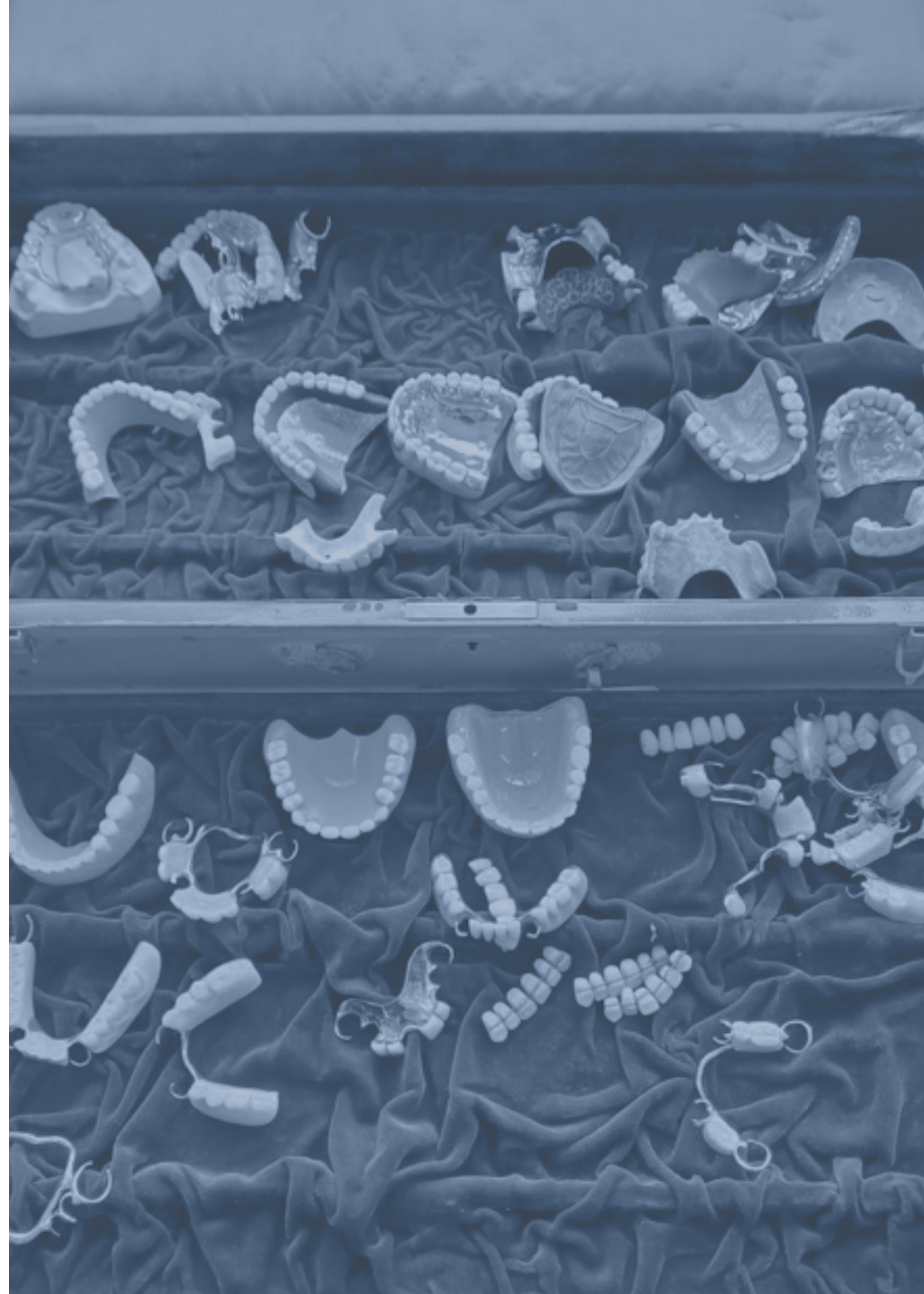
Het waarderingsformulier was gebaseerd op de categorieën die te vinden zijn in de publicatie 'Op de museale weegschaal: collectiewaardering in zes stappen' van de Nederlandse Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed³. Bij een eerder waarderingstraject binnen het MAS rond de collectie Jaap Kruithof werd⁴. Daarnaast is ook voor de MAS vaartuigencollectie al een intensieve waardering doorlopen die resulteerde in de publicatie 'Onderzoeksrapport collectie vaartuigen. Cultuurhistorische waardering.' waarbij elk vaartuig individueel werd gewaardeerd.

De waardering per objectgroep verliep telkens op dezelfde wijze. De deelnemers kregen alle foto's voor die sessie doorgestuurd in een Excel tabel met de nodige informatie zodat ze zich vertrouwd konden maken met de te bespreken objecten. Deze tabellen waren beschikbaar in papieren vorm tijdens de waarderingssessies. Dan bekeken we de objecten per objectgroep met telkens de originele foto zodat ingezoomd kon worden op details die meer aandacht nodig hadden. Op deze manier werden de waarderingssessies niet enkel een manier om de collectie een waarde te geven binnen de MAS collectie en het veld van medische collecties in Vlaanderen maar ook een manier om verhalen over productiemethoden en de dagelijkse praktijk in het tandtechnische labo te borgen. Deze zaken worden in Axiell bij de registratiegegevens gevoegd zodat de kennis rond deze objecten bewaard wordt, ongeacht de toekomstige bestemming van de collectie.

Nadat we alle objecten binnen een objectgroepbekeken en besproken hadden werd de volledige groep getoetst aan de waardestellingen. We maakten bij deze gesprekken voldoende tijd voor een kwalitatief waarderoordeel dat verder gaat dan de kwantitatieve aanduiding laag – beperkt – hoog. Deze kwalitatieve argumentatie werd vastgelegd in het veld "argumentatie" en waar nodig werd bijkomende info gegeven in het veld "bijzonderheden". Een belangrijk aandachtspunt bij waarderingssessies is dat voldoende tijd moet worden gemaakt voor argumentatie over waarde. Het is niet mogelijk om collectiebeleidsbeslissingen te nemen louter op basis van kwantitatieve waardeoordelen. De vraag naar de maatschappelijke betekenis van de getoonde objecten werd niet besproken per objectgroep maar na afloop van alle sessies beoordeeld voor de volledige collectie.

³ <https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2013/01/01/op-de-museale-weegschaal-collectiewaardering-in-zes-stappen>

⁴ <https://mas.be/nl/pagina/16-waardestelling-plan-lamo-en-graag-uw-reactie>

Waarderingstabel

		LAAG	MATIG	HOOG
KENMERKEN	Toestand: In welke toestand bevindt het object zich?	De objecten zijn in slechte staat, onvolledig of te beschadigd om te gebruiken.	Een deel van de objecten is in slechte staat en niet zomaar hanteer- of toonbaar.	De objecten zijn in goede staat en vormen geen probleem in depot en/of museum.
	Ensemble; Vormen de onderdelen van de collectie een geheel? Verhoogt deze gedeelde context de individuele waarde van de objecten?	Er is geen samenhang tussen de objecten.	De objecten vertonen samenhang maar het kost enige moeite om deze toonbaar te maken.	De objecten vormen samen één duidelijk geheel van waaruit een aspect of verhaal van de tandtechniek geïd kan worden.
	Herkomst; Dentaaltechnisch laboratorium Vonck	/	/	Van alle objecten is de herkomst gekend; Dentaaltechnisch laboratorium Vonck.
	Uniciteit; Is het object uniek binnen Antwerpse, Belgische of internationale collecties?	Alle objecten zijn aanwezig in Belgische, Vlaamse of internationale collecties.	De meeste objecten zijn aanwezig in Belgische, Vlaamse of internationale collecties.	De objecten zijn voor zover wij weten niet aanwezig in andere collecties.
CULTUUR-HISTORISCH	Antwerpse geschiedenis; zeggen de objecten iets over onze Antwerpse geschiedenis? Zijn ze specifiek te linken aan Antwerpen?	De objecten hebben geen specifieke band met Antwerpen.	Er is mogelijks een link vast te stellen verband met Antwerpen.	De objecten zijn duidelijk te linken en van belang binnen de Antwerpse context.
	Medisch / Wetenschappelijke geschiedenis; zeggen de objecten iets over de ontwikkeling van het tandtechnische beroep door de eeuwen? Geven ze een goed beeld van deze medische discipline?	De objecten zeggen niets over de ontwikkeling van het tandtechnisch beroep of de tandheelkundige discipline.	De objecten leveren deels of beperkt een bijdrage aan de geschiedenis van de ontwikkeling van het tandtechnisch beroep of de tandheelkundige discipline.	De objecten geven een volledig beeld van de evolutie van het tandtechnisch beroep of de tandheelkundige discipline doorheen de vertegenwoordigde periode.
	Industriële geschiedenis; zeggen de objecten iets over de industriële ontwikkeling van Antwerpen of Vlaanderen?	De objecten zeggen niets over de industriële ontwikkeling van Antwerpen of Vlaanderen.	De objecten leveren een beperkte bijdrage aan de visualisatie van industriële geschiedenis in Antwerpen of Vlaanderen.	De objecten vormen een belangrijke bijdrage aan de visualisatie van de industriële geschiedenis in Antwerpen of Vlaanderen.
	Informatieve waarde of herkenbaarheid; valt aan de objecten af te lezen voor wat ze gebruikt werden? Zijn ze herkenbaar voor het grote publiek?	De objecten zijn niet herkenbaar voor het grote publiek.	Sommige objecten zijn enigszins gekend bij het grote publiek.	De objecten zijn duidelijk herkenbaar voor het grote publiek en te plaatsen in hun gebruikscontext, ze zijn universeel gekend.
SOCIAAL-MAATSCHAPPELIJK	Maatschappelijk; heeft het object een bijzondere betekenis voor een gemeenschap in Antwerpen, Vlaanderen of internationaal?	De objecten hebben geen bijzondere betekenis voor een gemeenschap in Antwerpen, Vlaanderen of internationaal.	De objecten hebben een betekenis voor bepaalde groepen doch deze is niet emotioneel of bijzonder van aard.	De objecten hebben een zeer bijzondere of emotionele voor groepen in Antwerpen, Vlaanderen of internationaal.
	Beleving; wekt het object emoties op bij bezoekers?	De objecten wekken geen emoties op bij bezoekers.	De objecten wekken enigszins emoties op en doen mensen stilstaan bij hun verhaal.	De objecten hebben een grote belevingswaarde en wekken emoties op bij bezoekers.
GEBRUIK	Onderzoekswaarde; hebben de objecten potentiële onderzoekswaarde? Gebeurt er al onderzoek naar de objecten?	Er is geen onderzoek naar de objecten verricht en de toegevoegde onderzoekswaarde is laag.	Er is beperkt onderzoek verricht naar de objecten en de potentie is er om verder onderzoek te stimuleren.	De objecten zijn goed onderzocht en gedocumenteerd.
	Economische waarde; zijn de objecten mogelijke publiekstrekkingen? Hoe verhouden de kosten - baten zich in het kader van conservatie, restauratie en expositie?	De objecten vormen absoluut geen publiekstrekkingen en/of de kosten-baten om ze te presenteren vallen negatief uit.	De objecten kunnen aantrekkelijk zijn in gepaste exposities en/of de kosten-baten zijn min of meer in balans.	De objecten vormen absolute publiekstrekkingen en kunnen een economische meerwaarde voor het museum betekenen.

Collectieschets

Verwante collecties

Tandtechniek vormt een bijzondere beroepscategorie omdat het ergens zit tussen de medische beroepen en, zeker in de periode van Jan Vonck, ambachtelijke beroepen zoals goudsmid, smid en juwelier. De betrokken tandtechniekers in het project wezen zelf vaak op het feit dat veel van de objecten ook in een smidse gevonden konden worden. Dit heeft als gevolg dat tandtechnische collecties zowel in medische musea als in ambacht- of industriemusea te vinden zijn. De omvang van deze collecties is echter in de meeste gevallen zeer klein.

In Antwerpen is er slechts één collectie die verwant is aan de collectie Vonck, de collectie van het voormalige Lambotte museum in het Stuyvenberg ziekenhuis. Deze medische verzameling is momenteel niet meer te bekijken en wordt beheerd door een groep vrijwilligers. Momenteel is de toekomst van deze collectie niet duidelijk. In het kader van een waarderingstraject werd de collectie online ontsloten via Erfgoedinzicht en onder de categorie 'Tandartsenij' vallen in totaal 126 resultaten⁵. Deze objecten vallen voornamelijk onder de bredere categorie tandheelkunde te plaatsen maar enkele objecten zoals plaasteren modellen, tandkleurmodellen, polijstkoppen voor kunstgebitten en afdruklepels zijn duidelijk tandtechnisch van aard.

Op Vlaams niveau zijn er enkele medische musea en collecties waar een zekere verwantschap is. Eén van de belangrijkste hierbij is de Histaruz collectie⁶. Deze medische erfgoedcollectie van UZ Leuven bestaat uit een kleine 15 000 voorwerpen, boeken en documenten die de negentiende, twintigste en eenentwintigste eeuw beslagen. Zowel tandarts/tandheelkunde als tandtechniek vormen een aparte deelcollectie binnen deze verzamelingen. De overeenkomst met de tandtechnische deelcollectie is zeer groot en beiden vullen elkaar voor een groot deel aan.

Ook het Gents Universitair Museum heeft een collectie tandheelkundige voorwerpen vanuit de verzamelingen van de stichting Jan Palfijn. Deze zijn momenteel opgenomen in de deelcollectie Geschiedenis van de Geneeskunde maar nog niet geregistreerd waardoor de exacte inhoud en de hoeveelheid objecten moeilijk in te schatten zijn.

Naast Histaruz en het GUM hebben ook de andere medische collecties en musea in Vlaanderen meestal een zekere hoeveelheid objecten rond tandzorg en dus een zekere vorm van verwantschap met de collectie Vonck. De veldtekening rond medisch erfgoed die ETWIE uitvoerde biedt een mooi zicht op alle medische collecties in Vlaanderen. Hieruit blijkt dat onder meer het Openbaar Psychiatrisch Zorgcentrum te Rekem, het Meduceum te Turnhout, het Museum van het Kamp van Beverlo en de Stedelijke Oudheidkundige Commissie Wervik nog objecten bewaren die gerelateerd zijn aan tandzorg. In Brussel worden tandheelkundige objecten bewaard in het Geneeskundemuseum, verbonden aan de ULB⁷.

Internationaal gezien zijn er tandheelkundige en tandtechnische collecties aanwezig in talloze musea. In Nederland is het Utrechts Universiteitsmuseum zeer vergelijkbaar met het GUM en toont het een beperkte hoeveelheid tandheelkundige voorwerpen en modellen in de permanente museumopstelling. In depot zitten echter meer dan 25 000 objecten gelinkt aan de geschiedenis van de tandheelkunde, afkomstig uit het Tandheelkundig Instituut van de Universiteit van Utrecht⁸. In Europa vinden we daarnaast ook in Groot-Brittannië uitgebreide collecties in onder meer de Science Museum Group in

Londen⁹, het Tate Hall Museum in Liverpool¹⁰, het Elmbridge Museum in Elbridge¹¹ en de Surgeon's Hall in Edinburgh¹². In Parijs bevond zich tot 2021 het Musée Pierre Fauchard rond tandheelkundige geschiedenis. Dit museum is nu digitaal behouden vanwege de fysieke sluiting in 2021¹³. Buiten Europa bevinden zich onder meer grote collecties in onder meer Canada¹⁴, Australië¹⁵, Chili¹⁶ en de Verenigde Staten¹⁷.

Tandtechnisch labo Vonck

In 1972 vierde het mondtechnisch laboratorium Vonck zijn vijftigste verjaardag met een overzichtstentoonstelling van medisch werkmateriaal doorheen die jaren. Het bedrijf claimde daarmee het oudste, nog actieve mondtechnisch laboratorium in Antwerpen te zijn. Het bedrijf en de woonplaats van Jan Vonck, de oprichter, was al die tijd gevestigd in de Hemelstraat 17. Dit pand werd in 1921 verkocht door notaris Gheysens, waarschijnlijk aan Jan Vonck. Uit de bouwvoorvragen die de volgende jaren werden ingediend blijkt dat het pand werd

omgevormd tot een werkplaats. Toch is het niet duidelijk of Vonck sinds 1922 steeds in de Hemelstraat¹⁸ aan de slag geweest is. In de telefoonboeken voor de provincie Antwerpen uit die periode staat tot en met 1934 steevast 'Jan Vonck, sans profession' genoteerd bij het adres Hemelstraat 17. Vanaf 1935 is pas sprake van Jan Vonck, mondtechnieker. De discrepantie tussen het vijftigjarig bestaan van het bedrijf in 1972 en de vermelding 'sans profession' gedurende die eerste 12 jaar valt momenteel niet op te helderen. In 1929 verscheen er wel reeds een advertentie in de Gazet Van Antwerpen voor een leerjongen. Dit bewijst dat het tandlabo ook voor 1935 reeds actief was in de Hemelstraat. In 1935 werd een tandtechnieker gevraagd voor caoutchoucwerk¹⁹. In 1937 werd een halftijdse polierder gevraagd²⁰. In 1938 werd een leerjongen en loopjongen gevraagd²¹. Ook in 1945 werd een leerjongen en halftijdse werkracht gevraagd²². Ook in de krant De Schelde plaatste Vonck vanaf 1930 advertenties om leerjon-

Archieffamilie Vonck

Tandlabo Vonck in 1943

⁵ <https://erfgoedinzicht.be/collecties/?mode=gallery&view=horizontal&q=tandartsenij&page=1&reverse=0>

⁶ <https://www.uzleuven.be/nl/histaruz>. De collectie tandtechniek is geregistreerd voor intern gebruik maar niet publiekelijk zichtbaar.

⁷ Cornelis Lieselot, *Medisch Erfgoed in Vlaanderen*, 2021, 59 pagina's. Online te vinden op: <https://etwie.be/nl/publicaties/medisch-erfgoed-in-vlaanderen>

⁸ Enkele mooie verhalen rond de tandheelkundige collectie van Universiteitsmuseum Utrecht vind je onder deze link: https://umu.nl/collectieverhalen/?_cv_tags=tagsgebit

⁹ <https://collection.sciencemuseumgroup.org.uk/search/categories/dentistry>

¹⁰ https://vgm.liverpool.ac.uk/exhibitions_events_tours/permanent/nasty-gnashers/dental-collection-further-information/

¹¹ <https://elmbridgemuseum.org.uk/collections/narrative/walton-dentistry/>

¹² <https://museum.rcsed.ac.uk/dental-collection>

¹³ <https://www.biusante.parisdescartes.fr/mvad/001.php>

¹⁴ Vancouver Museum (<https://museumofvancouver.ca/>), Dentistry Museum Collection in Alberta (<https://www.ualberta.ca/en/museums/museum-collections/dentistry-collection.html>) en Museum of Health Care in Kingston (<https://www.museumofhealthcare.ca/>)

¹⁵ Medical History Museum in Melbourne (<https://medicalhistorymuseum.mdhs.unimelb.edu.au/>)

¹⁶ Museo Nacional de Odontología in Santiago (<https://odontologia.uchile.cl/extension/museo-nacional-de-odontologia/museo-nacional-de-odontologia.html>)

¹⁷ National Museum of American History ([https://americanhistory.si.edu/collections/search?edan_q=%22Medicine%20and%20Science%20Medicine%22&edan_fq\[\]=object_type%3A%22Dentistry%22](https://americanhistory.si.edu/collections/search?edan_q=%22Medicine%20and%20Science%20Medicine%22&edan_fq[]=object_type%3A%22Dentistry%22)) en Sindecuse Museum of Dentistry in Ann Arbor (<https://sindecuse.pastperfectonline.com/>)

¹⁸ <http://archieff.gva.be/vw/article.do?id=GVA-19291021-01007001&lm=tandtechnieker&lm2=tandtechnieker>

¹⁹ <http://archieff.gva.be/vw/article.do?id=GVA-19360824-01014005&lm=tandtechnieker&lm2=tandtechnieker>

²⁰ <http://archieff.gva.be/vw/article.do?id=GVA-19371217-01013002&lm=tandtechnieker&lm2=tandtechnieker>

²¹ <http://archieff.gva.be/vw/article.do?id=GVA-19381204-01013005&lm=tandtechnieker&lm2=tandtechnieker>

²² <http://archieff.gva.be/vw/article.do?id=GVA-19450219-01002009&lm=tandtechnieker&lm2=tandtechnieker>

gens te bekomen²³. Tijdens de oorlogsjaren publiceerde hij een advertentie in de krant Het Vlaamsche Land voor een leerjongen, in 1943²⁴. Tijdens de eerste jaren van het labo werden niet enkel tand- en gebitsprotheses gemaakt. Uit gesprekken met de familie Vonck blijkt dat Jan Vonck zich ook bezighield met de productie van verregaandere kaak- en gezichtsprotheses voor oorlogsverminkten. Op foto's van het tandtechnisch labo is ook beeldmateriaal te zien van de effecten van zulke protheses op het aangezicht van slachtoffers. Binnen de collectie zijn van deze activiteiten helaas geen sporen te vinden.

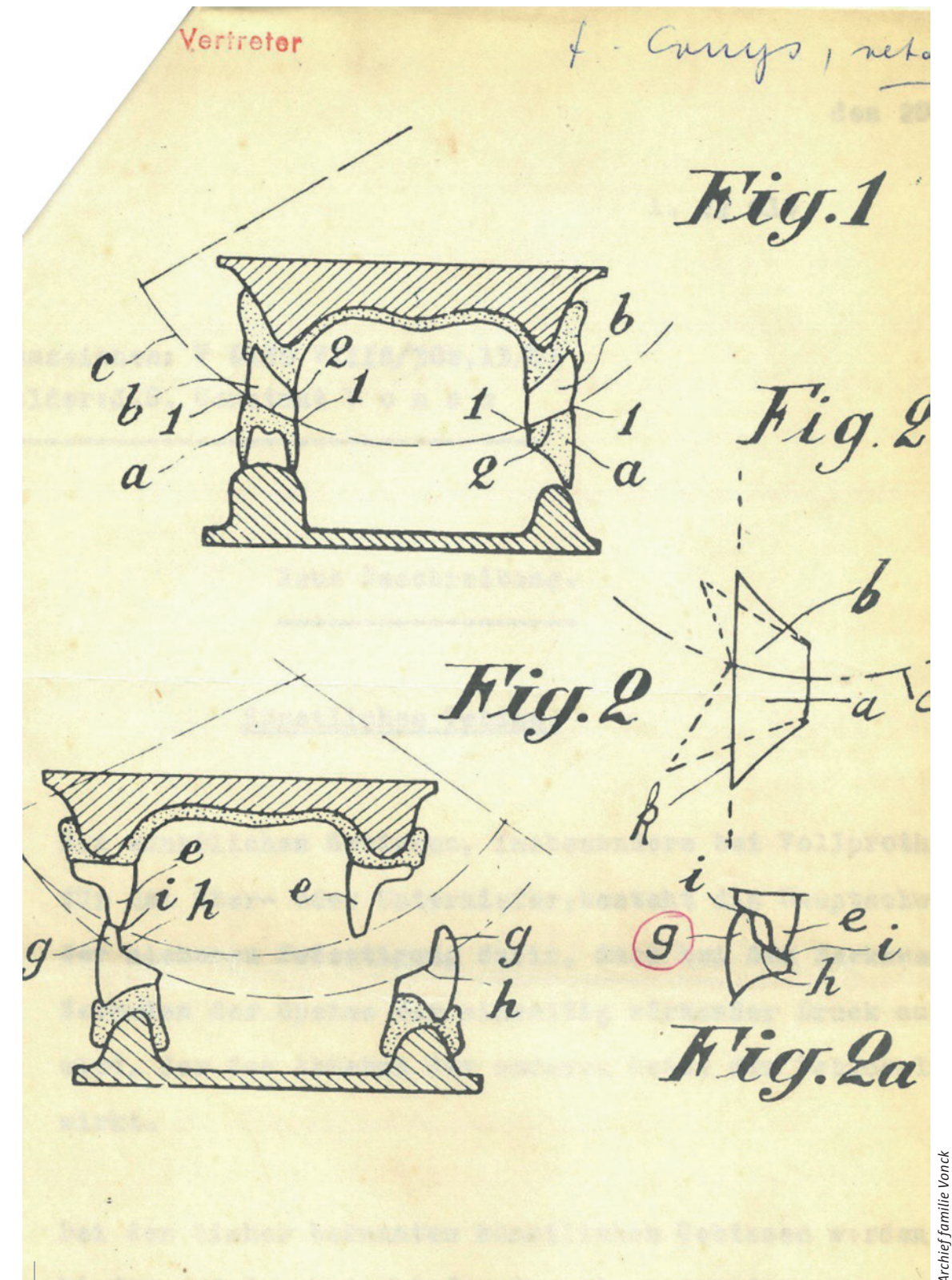
Personeel van labo Vonck aan het werk in 1943. De handboor en polijstmachine die op de foto te zien zijn, zijn bewaard in de collectie.

Tijdens de oorlogsjaren bleef het labo gewoon draaien. De vele Duitse soldaten in en rond het Antwerpse hadden evenzeer behoefte aan kunstgebitten en herstellingen. Bovendien waren de belangrijkste fabrikanten van kunststanden en andere componenten in Duitslands gevestigd waardoor de aanlevering van het nodige productiemateriaal niet stilviel. Dit wil geenszins zeggen dat de gevolgen van de oorlog niet voelbaar waren voor Jan Vonck. Uit archiefdocumenten blijkt dat op 10 mei 1940 allerlei huisraad van de familie Vonck beschadigd was door een brandbom in Berchem. In februari 1942 werd zijn auto in beslag genomen door de bezetter. Hij verkreeg 5.700 frank compensatie voor zijn Chrysler. Buiten deze schadegevallen gebruikte Vonck zijn positie ook om daden van verzet te plegen. Volgens zijn nabestaanden was één van de werknemers in het labo tijdens de bezetting een ondergedoken, Joodse man van wie de naam vooralsnog niet bekend is. In 1980 kregen de heer en mevrouw Vonck van 'Het Huldecomité van de Joden van België 1940-1945' de penning 'Wederzijdse hulp' als blijk van erkenning vanuit de Joodse gemeenschap voor het verlenen van hulp en bijstand tijdens de oorlogsjaren.

In 1952 bestond het laboratorium dertig jaar en dit jubeljaar werd bekroond met een bijzondere prestatie, het internationale patent op een eigen functie prothese systeem. Dit prothese systeem, V1 en V2 Sphaera genaamd, was volgens Vonck uniek vanwege de evenwichtige verdeling van de druk over heel de mond en de mogelijkheid van het kunstgebit om te malen, pletten en snijden zonder dat het gebit kantelde. Vooral dit laatste bezorgde toen veel patiënten pijn. Vonck liet het systeem patenteren in onder meer België, Duitsland, Frankrijk en Groot-Brittannië. Ondanks herhaaldelijke pogingen zou hij de licentie voor het prothese systeem nooit verkopen. De firma Vonck maakte reclame voor de eigen productie, zowel nationaal als internationaal. Het is echter niet duidelijk hoe succesvol het systeem was en op welke schaal de productie plaatsvond.

²³ https://www.belgicapress.be/pageview.php?adv=0&all_q=tandtechnieker&any_q=&exact_q=&none_q=&from_d=&to_d=&per_lang=&per=&sig=JB723A&lang=NL&per_type=0

²⁴ https://www.belgicapress.be/pageview.php?adv=1&all_q=&any_q=&exact_q=Hemelstraat%2017&none_q=&from_d=&to_d=&per_lang=&per=&sig=JB1183&lang=NL&per_type=0

De werking van het Sphaera functieprothesesysteem, bijlage van het Belgische patent.

Het in Groot-Brittannië afgenomen patent op het door Vonck ontwikkelde functieprothesesysteem, 1953

Archief familie Vonck

Archief familie Vonck

Wilfried Vonck (rechts) in het tandtechnisch laboratorium in 1972

Archief familie Vonck

Beursstand van tandtechnisch laboratorium Vonck.

Het laboratorium was ondertussen een gevestigde waarde in Antwerpen en kon in 1972 zijn 50-jarig bestaan vieren met een tentoonstelling rond de geschiedenis van de tandtechniek. Deze expo duurde 1 week en ging door in het atelier in de Hemelstraat. Hij werd druk bezocht door klanten en tandartsen, getuige het huldeboek dat nog door de familie bewaard wordt. Ter gelegenheid van het jubileum werden ook zilveren en gouden penningen geslagen voor het personeel en de klanten. In deze periode overleed Jan Vonck en werd de zaak overgenomen door zijn zoon, Wilfried Vonck. Wilfried was een geschoold tandtechnicus maar vooral bekend als België's eerste tv-goochelaar onder de naam Meester Brando.

Het laboratorium bleef nog een twintigtal jaar geopend tot op 31 mei 1994 de handelswerkzaamheden definitief geschrapt werden. Hoewel hiermee een einde kwam aan meer dan 70 jaar werkzaamheden in het labo had Wilfried tijdens de voorgaande jaren de herinnering aan het labo verankerd door middel van het verkopen en schenken van het materiaal aan musea.

Collectiegeschiedenis sinds 1977

De collectie Vonck bevindt zich sinds 1977 in de collectie van het Volkskundemuseum. Ze werd door Vonck's zoon, Wilfried, aan het Volkskundemuseum verkocht. Deze aankoop verliep op een bijzondere wijze. Wilfried, die als goochelaar meester Brando in 1961 had samengewerkt met het Volkskundemuseum rond een tentoonstelling over goochelen, wou de inboedel van de zaak van zijn vader zo snel mogelijk buiten in het kader van verbouwingen. Het Volkskundemuseum verzamelde vanaf de jaren '70 actief soortgelijke objecten of collecties vanuit het perspectief van de 'industriële archeologie' en toonde dus interesse. Bij het museum heerste toen het gevoel dat industrieel erfgoed binnen de stad onvoldoende werd bewaard waardoor er actief verzameld werd binnen het veld van de industriële archeologie. Naast het tandtechnisch erfgoed werd in die periode onder meer ook een chirurgische instrumentencollectie en inboedels van koekbedrijven en apotheken verworven.

Vanwege die hoogdringendheid werd de collectie onmiddellijk verhuisd naar het Volkskundemuseum met een mondelinge overeenkomst over een prijs tussen de 100 000 en 150 000 franken. Dit bedrag was in schijven te betalen over verschillende jaren heen. De schijven werden niet vastgelegd maar er diende betaald te worden naargelang de budgettaire mogelijkheden van het museum. De collectie zou nadien dan in samenwerking met Wilfried Vonck, die ook als tandtechniker opgeleid en tewerkgesteld was, geïnventariseerd worden. Jan Gerard, assistent-conservator in deze periode, zegt in correspondentie dat in dit verband na de aankoop niets meer gehoord is van Wilfried Vonck.

Er is echter wel contact geweest met Wilfried Vonck in verband met de financiële afhandeling van het aankoopdossier. Hoewel er geen geschreven overeenkomst te vinden is waarin de aankoop en/of de prijs vastgelegd werd is er in de inkomboeken wel sprake van de aankoop van documentatie rond het oudste prothesebedrijf in Antwerpen voor 11 800 frank, wat overeenkomt met een door Wilfried Vonck opgestuurde factuur. Het is niet duidelijk wat hiermee bedoeld werd, mogelijks werd de objectcollectie omschreven met de term documentatie. Vandaag zijn er alleszins geen archiefdocumenten in de collectie aanwezig. Na het vertrek van Van Nespen en Gerard bleven tijdens de eerste helft van de jaren '80 facturen aankomen vanwege de NV Vonck. Opvolger Adriaan Claerhout was niet op de hoogte van de mondelinge overeenkomst van zijn voorgangers en kaartte dit probleem aan bij cultuurschepen Leona Detiège. Hij was wel van mening dat de collectie het afgesproken bedrag waard was. In totaal is er zeker 70 000 frank betaald aan Wilfried Vonck. Deze betalingsbewijzen zijn te vinden in het museumarchief. Vermoedelijk is het volledige bedrag wel uitbetaald. Dit valt af te leiden uit de correspondentie van conservator Claerhout met de directeur van de stad waarin hij stelt dat de stad een zeer zwakke positie in dit dossier had en de betalingen dus best uitgevoerd konden worden. Bovendien probeerde Wilfried Vonck later andere delen van het tandtechnisch labo aan de stad te verkopen of schenken. In 1984 bood hij voor 60 000 frank de grotere toestellen uit het labo aan. Hierbij hoorden ook een aantal octrooien en archiefstukken in verband met de werking van Jan Vonck. Als er sprake was van onenigheid of ontevredenheid over de financiële regeling met de stad zou dit waarschijnlijk niet het geval geweest zijn.

Vonck heeft ook in 1995 een schenkingsvoorstel gedaan aan de stad, ditmaal zonder financiële voorwaarden. Het voorstel betrof de resterende inboedel van het tandlabo, op te halen in de Hemelstraat. Dit werd geweigerd door het museum vanwege nieuw vastgelegde verzamelaccenten wanneer het industriële collecties of archeologie betrof. Voortaan werden enkel industriële collecties verzameld die te linken waren aan de haven, andere werden doorverwezen naar het MIAT, vandaag het Industriemuseum, te Gent. Nadat de schenking in 1995 geweigerd werd suggereerde de stad dit ook aan Wilfried Vonck. Het Industriemuseum ging in op dit voorstel waardoor de apparatuur en archiefmateriaal van na 1977 in het Industriemuseum terecht kwam. Een groot deel van deze toestellen zijn ondertussen vernietigd vanwege de aanwezigheid van asbest.

Het museum bewaart nog wel een aantal foto's van de toenmalige toestand in het tandlabo. Er is ook een oproep geweest tot herbestemming van de resterende objecten uit het labo Vonck in het museum, in combinatie met andere medische collecties. Hoewel het Gasthuismuseum te Geel en het Dr. Ghuislainmuseum te Gent op deze herbestemming ingingen selecteerden zij geen objecten uit de tandheelkundige / tandtechnische categorie waardoor de collectie tot op heden nog steeds verspreid zit tussen het MAS en het Industriemuseum.

Binnen het Volkskundemuseum verdwijnt de collectie na de aankoop van de radar. Ze komt voor het eerst terug ter sprake in de jaren '90. In het kader van de mogelijke oprichting van een museum voor industriële archeologie in het Felixpakhuis vond er een identificatie plaats van al het industrieel erfgoed in de stedelijke collecties. De collectie Vonck werd hierbij steeds als interessant voor het nieuw in te richten museum bestempeld. Bijzonder daarbij is dat er gesproken werd over een 'volledig tandartsenkabinet' en een vijftigtal toestellen. Nadat de pogingen om dit nieuwe museum op te richten gestaakt werden is er geen sprake meer van de collectie Vonck. De objecten werden verhuisd naar het Centraal Depot Musea en er werd een basisregistratie uitgevoerd onder de noemer tandarts materiaal. Bij de oplijsting in het kader van het nieuwe museum voor industrie was er sprake van 70 aan objecten gekoppelde nummers, dit is vandaag nog steeds het geval. Toch is het niet volledig duidelijk of de volledige collectie vandaag nog bewaard is. Het is opmerkelijk dat er sprake was van een volledig tandartsenkabinet, een indruk die de collectie vandaag niet meer geeft. Ook de vijftig toestellen waarvan sprake was lijken niet meer allemaal aanwezig. Extra info hier rond viel echter niet te vinden. In de jaren 2000 was de collectie opgeslagen in het Centraal Depot Musea en bleef de situatie onveranderd tot de collectie geselecteerd werd voor dit waarderingstraject in november 2023.

Waardering van de collectie Vonck

Dit hoofdstuk is een weergave van de waarderingssessies die plaatsvonden over de collectie Vonck. Hierbij kiezen we bewust voor een tekstuele weergave om informatie over de collectie en waarderingsargumenten te combineren. De kwalitatief-inhoudelijke waardering is niet alleen zinvoller voor de lezer maar ook nodig voor een doordacht collectiebeleid. Op deze manier kan dit rapport naast een cultuurhistorische waardering van de collectie Vonck ook een (bescheiden) bijdrage leveren aan het borgen van de geschiedenis van deze objecten en van het beroep van tandtechnicus en de daarbij horende tradities en praktijken.

Na een beschrijving van de verschillende collectieonderdelen volgt de tekstuele vertaling van de waardering. Dit verschilt per objectgroep omdat de mate van samenhang tussen objecten binnen een categorie sterk kan verschillen. Soms gaat het om één type object dat veelvuldig voorkomt maar evengoed gaat het over zeer uiteenlopende objecten die onder een iets bredere term samenvallen.

Afdruklepels

Hoeveelheid: 59 objectnummers

Afdruklepel, HH.3080.190.

Afdruklepels vormen één van de meest herkenbare type objecten binnen de collectie. De meeste mensen kennen het object van bij de tandarts waar het gebruikt wordt voor het nemen van gebitsafdrukken die vervolgens naar een tandtechnisch labo gestuurd wordt. Dit is meteen één van de bijzondere aspecten van deze collectie afdruklepels. In principe was dit geen werkmateriaal van de tandtechnicus maar van de tandarts. Deze lepels werden binnengebracht door de tandarts via de speciaal daarvoor ontwikkelde brievenbus in het tandlabo Vonck. Op basis van deze afdrukken diende de technicus de nodige prothese te ontwikkelen gezien het wettelijk verboden was en is voor een tandtechnicus om rechtstreeks in de mond van de patiënt te werken. Nadien werden de lepels gereinigd en terug in een gezamenlijke bak geplaatst. Op basis van de in de lepels geëtste initialen konden de juiste lepels daarna dan de weg terug naar de juiste tandarts vinden.

De aanwezigheid van dergelijke hoeveelheid afdruklepels in de collectie kan op twee mogelijke manieren verklaard hebben. Ofwel betreft het allemaal lepels die hun weg niet terug naar de tandarts gevonden hebben. Ofwel werden in het tandlabo zelf afdrukken genomen en rechtstreeks protheses gemaakt voor de patiënt. Hoewel het verboden was voor tandtechnici om rechtstreeks in de mond van de patiënt te werken, blijkt uit de getuigenissen van de betrokken experts dat dit een gangbare praktijk was. Zeker in de periode waaruit de collectie stamt ontvingen vele tandtechnici patiënten rechtstreeks in het labo om protheses te produceren of aanpassingen aan bestaande protheses uit te voeren. Op die manier zouden de afdruklepels een getuige kunnen zijn van de lange strijd die de beroepsvereniging van tandtechnici heeft gevoerd om rechtstreeks met de patiënt te mogen werken. Pas in 2013 werd de wet aangepast waardoor tandtechnici voortaan aanwezig mochten zijn in een tandartsenpraktijk om de tandarts te assisteren. Dit was een aanpassing van de wet die sinds 1943 in voege was en bepaalde dat enkel personen met een licentie tandheelkunde of genees-, heel- en verloskunde in de praktijk mochten treden met een patiënt²⁵.

²⁵ https://web.belga.press/search?fromPortfolio=false&has_searched=true&is_manual=false&page=1&searchtext=tandtechnici

Waardering

De staat van de afdruklepels is goed, op 2 beschadigde exemplaren na (HH.3080.204 en 304). Op sommige lepels zijn nog gebruikssporen te vinden maar deze storen niet en verhogen de belevings- en cultuurhistorische waarde van het object omdat ze het gebruik duidelijker maken. De verschillende, te onderscheiden categorieën afdruklepels zijn allen vertegenwoordigd; boven- en onderkaak en volle en geperforeerde exemplaren. De geperforeerde exemplaren dienden als houvast van de afdrukpasta in silicone of alginaat. In de periode waaruit de collectie stamt was dit veelal alginaat. Deze oplossing op basis van zeewier laat toe nauwkeurige afdrukken te nemen.

Binnen het kader van de gehele collectie is de ensemblewaarde echter laag omdat de objecten eigenlijk niet thuis horen binnen een tandtechnische collectie. Bovendien zou hetzelfde verhaal verteld kunnen worden met 3 afdruklepels, een boven- en onderkaak en een geperforeerd exemplaar. Hetzelfde geldt voor de uniciteit. Landelijk en internationaal gezien is deze beperkt gezien de aanwezigheid van afdruklepels in onder andere de Histaruzcollectie en alle tandheelkundige of tandtechnische collecties in het buitenland die online ontsloten zijn.

Cultuurhistorische waarde

Binnen de cultuurhistorische vraagstelling scoren de afdruklepels laag. Hoewel er een Antwerpse producent van afdruklepels was (CEKA) zitten hier geen voorbeelden van in de collectie. Aan de hand van de initialen op de afdruklepels zouden eventueel Antwerpse tandartsen als klant geïdentificeerd worden maar het labo werkte voor klanten over heel Vlaanderen waardoor het zeer moeilijk is om initialen te koppelen aan tandartsen. Hetzelfde geldt voor de ontwikkeling van het beroep en eventueel daaraan gekoppelde industriële vooruitgang. De types afdruklepel zijn allen hetzelfde gevormd en tonen geen evolutie in gebruikte materialen. De grootste evolutie binnen de afdruklepels in de twintigste eeuw, het toenemende gebruik van kunststof, wordt niet getoond.

De informatieve waarde werd op beperkt ingeschaald vanwege de relatief grote herkenbaarheid van de objecten. Mensen herkennen de objecten van bij de tandarts.

Sociaal maatschappelijk

De **belevingswaarde** van de objecten werd ingeschaald als beperkt. Binnen het geheel van de collectie zitten ze niet bij de laagste belevingswaarde vanwege de herkenbaarheid van de objecten in vergelijking met vele andere. Bezoekers kunnen de afdruklepels associëren met veel voorkomende zaken zoals het plaatsen van een beugel.

Gebruik

De **economische waarde** van de objecten is laag, ze springen niet naar buiten als potentiële publiekslokkers. De **onderzoekswaarde** is beperkt gezien we de afkomst kennen, duidelijk het gebruik kunnen benoemen en de initialen van tandartsen eventueel aanwijzingen kunnen geven voor een klantennetwerk.

Articulatoren en occludatoren

Hoeveelheid: 16 objectnummers.

Occludatoren simuleren de beweging van de kaken op de meest simpele manier, open en toe. Articulatoren zijn een verdere ontwikkeling van dit toestel waar ook een laterale beweging aan toegevoegd is. Op deze manier kan de kaakbeweging optimaal worden nagebootst om pijnlijke raakvlakken tussen boven- en ondergebit te voorkomen en de druk op het kaakbeen en tandvlees tijdens het kauwen te verlichten. Bijzonder is dat in het menselijk lichaam de onderkaak beweegt maar dit is niet te simuleren met een articulator waarbij de onderzijde op iets moet kunnen rusten. Daarom simuleert een articulator de beweging van de onderkaak door middel van de bovenkaak. Beide types objecten zijn onmisbaar binnen de uitrusting van een tandtechnisch laboratorium.

Occludator, HH.3080.090.

Articulator, HH.3080.097.

De eerste 2 occludatoren (HH.3080.090-091) in de collectie bestaan uit koper wat er op wijst dat ze uit de jaren 1960-1970 stammen. In de jaren 1980 stopte men met het gebruik van koper voor occludatoren. Het derde exemplaar (HH.3080.092) is iets moderner en waarschijnlijk te situeren richting 1977. Ondanks het feit dat occludatoren voorbijgestreefd werden door de articulatoren bleven ze in gebruik vanwege de gebruiksvriendelijkheid bij onder andere het uitvoeren van herstellingen. Als slechts één of enkele tanden in een prothese dienden vervangen te worden was een occludator voldoende om dit te testen, de prothese was immers al getest met een articulator. Bij de articulators ontbreekt de incisiefpen bij verschillende exemplaren, de pen die gebruikt werd om de hoogte te bepalen. Alle exemplaren dienen gesitueerd te worden in de naoorlogse periode, tussen 1945 en 1977. Vier exemplaren vallen extra op vanwege de montage van een gipsen afdruk. De gipsen afgietsels zelf zijn hoogstwaarschijnlijk studiemodellen om te bespreken met de behandelende tandarts gezien ze vrij grof vormgegeven zijn (in tegenstelling tot toonkastmodellen). Deze modellen vormden dan de basis voor de verdere behandeling.

Waardering

De **toestand** is in alle gevallen goed behalve voor de onvolledige objecten (HH.3080.093, 096 en 102). De **ensemblewaarde** is hoog vanwege de belangrijke rol die articulatoren en occludatoren in het productieproces van een dentale prothese spelen. Bovendien zijn beide types vertegenwoordigd. Gezien de homogeniteit van de bewaarde objecten zou het wel voldoende zijn om één voorbeeld van elks te bewaren (articulator, occludator, exemplaar met gipsen model). De **uniciteit** is beperkt in België vanwege het beperkte aantal gerelateerde collecties maar laag internationaal. Elke bekeken internationale collectie bevatte beide types objecten.

Cultuurhistorische waarde

Occludator met gipsafgietsel, HH.3080.265

Deze categorie objecten scoort laag tot beperkt wanneer het gaat over Antwerpse, medisch/wetenschappelijke en industriële geschiedenis. Occludatoren en articulatoren werden gemaakt door grote, internationale bedrijven en dezelfde types werden wereldwijd gebruikt. De overgang van occludatoren naar articulatoren is wel tekenend voor de steeds verfijndere mogelijkheden om de kaakbeweging te Occludator met gipsafgietsel, HH.3080.265

simuleren en geeft op die manier een zekere evolutie in de geschiedenis van de tandtechniek weer. Hierbij dienen we wel rekening te houden met het feit dat beide naast elkaar

gebruikt werden. De informatieve waarde is laag voor de objecten zonder gipsen afgietsel maar hoog voor degene met. Net omdat het zulke specifieke, tandtechnische objecten zijn zullen veel mensen ze nog niet gezien hebben. Als ze getoond worden met het gipsen afgietsel wordt het gebruik echter onmiddellijk duidelijk.

Sociaal maatschappelijk

De **belevingswaarde** van de modellen met gipsen afgietsel wordt ingeschat als hoog binnen de collectie. Het zijn herkenbare objecten die mooi vormgegeven zijn en duiding geven bij het gebruik van bijzondere, tandtechnische objecten. De belevingswaarde voor de objecten zonder gipsen afgietsel worden dan ook als laag ingeschaald

Gebruik

Er zijn geen bedrijfsnamen op de objecten terug te vinden waardoor de onderzoekswaarde eerder laag is. Hetzelfde geldt voor de **economische waarde**. Hoewel de objecten in goede staat zijn en er geen kosten aan het tentoonstellen verbonden zijn vormen ze geen publiekstrekkingen binnen de collectie.

Beeldmateriaal

Hoeveelheid: 12 objectnummers.

De 12 objectnummers in deze categorie zijn op te splitsen in 4 onderdelen:

- 1| Negen posters met afbeeldingen van prothesen en overbruggingen in verschillende materialen horen duidelijk bij elkaar. Ze zitten allen in dezelfde kader en zijn professioneel gedrukt, vermoedelijk deel van een hogere oplage. Onderzoek heeft niet uitgewezen van waar of uit welke periode de prenten afkomstig zijn maar aangezien er kunststof op getoond wordt zijn ze vermoedelijk ten vroegste uit 1970. De prenten zijn in vrij slechte staat.
- 2| Één spotprent van een patiënt bij de tandarts. Deze is vermoedelijk gekregen als promomateriaal van de firma B. L. Dental Company. Zij maken rechts onderaan reclame voor hun producten. De prent is waarschijnlijk een reproductie van een oudere afbeelding en in slechte staat.
- 3| Een samengestelde afbeelding met knipsels uit een Duitstalige publicatie of afbeelding rond tandtechniek, mogelijk door Jan Vonck zelf samengesteld maar dit is niet met zekerheid te zeggen. Er worden onder meer verschillende materialen en types kroonwerk op getoond. Hoewel de prent in goede staat is sluit ze binnen de waardering aan bij de reeks posters die reeds besproken werd. De collage heeft wel een hogere uniciteit, de prenten zijn bewust door Jan Vonck samengebracht in een kader. Mogelijks heeft de kader gediend voor de expo in 1972 maar het zou ook kunnen dat de afbeeldingen gebruikt werden om besprekingen met tandartsen of patiënten visueel te ondersteunen.
- 4| Het naambord van Jan Vonck kunsttanden scoort binnen de collectie Vonck zeer hoog in het waarderingstraject. Het is het enige object waarvan we zeker weten dat het uniek is voor het tandtechnisch laboratorium van Jan Vonck. Bovendien is het geproduceerd in Antwerpen door de firma H. Theelen, een reclamefabriek die gevestigd was in de wijk rond de Sint-Jacobsmarkt²⁶.

Spotprent, HH.3080.032.

Tandtechnische voorbeeldtekeningen in kader, HH.3080.402.

Naambord tandtechnisch laboratorium Vonck, HH.3080.031.

Waardering

Cultuurhistorische waarde

Het naambord is het enige object in de collectie dat visueel te linken is aan de naam Vonck en scoort daarmee hoog binnen de Antwerpse geschiedenis. Bovendien is het mooi vormgegeven en afkomstig van een Antwerpse fabrikant waardoor de cultuurhistorische waarde voor de geschiedenis van Antwerpen nog verhoogt. Binnen het MAS worden ook een aantal uithangborden van oude Antwerpse handelszaken bewaard, iets waar dit naadloos op aansluit. Medisch-wetenschappelijk en industrieel vertellen de objecten in deze deelcollectie weinig. Hoewel de inhoud een zekere didactische waarde heeft, vertellen de objecten zelf weinig over de evolutie van deze zaken. Ze scoren wel beperkt op **informatieve waarde** of herkenbaarheid.

Sociaal maatschappelijk

De **belevingswaarde** is hoog voor het naambord vanwege de mogelijkheid om het naambord Vonck te koppelen aan de gelijknamige bedrijfsgeschiedenis. De (mogelijks door Vonck) zelf samengestelde prent heeft een zekere charme en een duidelijk didactisch karakter waardoor de sociaal maatschappelijke waarde als beperkt werd beoordeeld. Voor de andere prenten was de belevingswaarde laag en ze dienden waarschijnlijk puur ter decoratie.

Gebruik

De **onderzoekswaarde** van de afbeeldingen is laag maar die van het naambord werd dankzij de duidelijke, Antwerpse producent als beperkt beoordeeld. Het naambord kwam ook naar voor als één van de sterkste objecten binnen de collectie waardoor de **economische waarde** in het geheel als hoog werd ingeschat.

²⁶ <https://dams.antwerpen.be/asset/F1aVRKAQRLOGZaXeSSkCrsQu/k2WLSwFfWdkFcnnVnGSOZ1gO>

Bunsenbranders

Hoeveelheid: 11 objectnummers.

Gezien de grote gelijkenissen tussen de bunsenbranders werden een aantal van deze in bulk geregistreerd. Hoewel de bunsenbrander een veelgebruikt object is in een tandtechnisch laboratorium zijn dit geen unieke, aan de sector te koppelen objecten. Dit zijn standaardmodellen zoals deze ook gebruikt worden bij juweliers of in chemische laboratoria. Hierdoor zijn de objecten wel herkenbaar voor een breder publiek, want vele mensen hebben gewerkt met bunsenbranders in hun middelbare schoolopleiding. Het grote aantal bunsenbranders is normaal aangezien elke werknemer zijn of haar eigen bunsenbrander had. Defecte bunsenbranders werden bovendien vaak bijgehouden omdat ze nog dienst zouden kunnen doen als wisselstukken.

Bunsenbranders met onderdelen en houders voor wasbadjes, HH.3080.071.

Waardering

De **staat** van de bunsenbranders is wisselend, met veel corrosie en gebruikssporen. Enkele bunsenbranders zijn onvolledig waardoor de staat ook als slecht wordt beschouwd.

Tijdens het modelleren van kunstgebitten diende de tandtechnicus vloeibare was tot zijn of haar beschikking hebben. De bunsenbranders werden gebruikt om was vloeibaar te houden in een wasbadje. Dergelijk wasbadje zit niet in de collectie wat de volledigheid van deze objecten binnen het grotere geheel van de collectie vermindert. Een aantal bunsenbranders zijn niet volledig waardoor deze sowieso in waarde verliezen ten opzichte van de volledige exemplaren. De staat van de objecten varieert van laag tot hoog. Visueel springen twee mooi gestileerde exemplaren eruit. Deze zijn waarschijnlijk ook de oudste bunsenbranders in de collectie, te plaatsen in de jaren 1920-1930 (HH.3080.162).

De **uniciteit** is laag, de bunsenbranders zijn niet exclusief ontwikkeld door of voor het tandlabo Vonck en werden in vele sectoren gebruikt. De bunsenbranders met wasbadje worden ingeschaald als beperkt vanwege het specifieke karakter voor de tandtechniek.

Cultuurhistorische waarde

De bunsenbranders scoren laag tot beperkt op alle vragen binnen het cultuurhistorische luik. Ze zijn niet geproduceerd in Antwerpen, tonen geen evolutie binnen het beroep (de modellen bleven ongeveer gelijkaardig doorheen de periode die de collectie overspant) of de industriële geschiedenis. De wasbaden in combinatie met de bunsenbrander scoren beperkt op het vlak van medische geschiedenis. De bunsenbranders met wasbad spelen immers een belangrijke rol in het productieproces van protheses en zijn daarom wel belangrijk om de werking van een tandtechnisch labo te duiden. De twee gestileerde bunsenbranders (HH.3080.162) werden daarbij als de oudste en hoogst in te schalen objecten beoordeeld. Daarnaast springen de 2 exemplaren met typisch ronde vorm om een wasbadje in te plaatsen (HH.3080.071) er bovendien in verhouding tot de andere exemplaren.

Verzameling bunsenbranders met centraal de 2 gestileerde, oudste exemplaren, HH.3080.162.

Sociaal maatschappelijke waarde

Hoewel de herkenbaarheid van de bunsenbranders hoog is vanwege het gebruik in andere contexten zoals chemische labo's en goudateliers wordt de belevingswaarde van de objecten laag ingeschat.

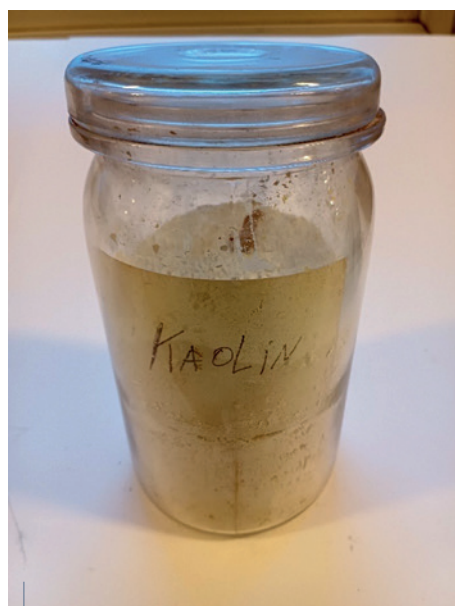
Gebruik

De **onderzoekswaarde** is beperkt dankzij enkele producenten die leesbaar zijn op de bunsenbranders. De **economische waarde** is laag, verbonden met de belevingswaarde.

Chemie

Hoeveelheid: 14 objectnummers.

Deze reeks objecten omvat een mengeling van componenten die gebruikt werden door de tandtechnicus bij het productieproces van protheses en een aantal objecten die bij het brede publiek gekend zijn uit laboratoria zoals erlenmeyers. Kaolien (HH.3080.055) en kalkspagaat (HH.3080.056) zijn natuurlijke bestanddelen die gebruikt werden om kunsttanden te witten. Opmerkelijk is de aanwezigheid van opvulcement van Gryps. Dit gebruikte de tandarts voor het vullen van gaatjes en andere restauraties aan de tanden maar werd en wordt in principe niet gebruikt door de tandtechniker. Vertex (HH.3080.060) was een Nederlands bedrijf dat onder andere PMMA-kunststoffen voor de productie van kunstgebitten produceerden. Het product dat aanwezig is in deze collectie diende hoogstwaarschijnlijk om herstellen uit te voeren aan protheses.

Pot met kaoline, HH.3080.055.

Waterstofoven, HH.3080.067.

Belangrijk om op te merken is dat de stoffen die aangegeven zijn op het etiket niet gecontroleerd zijn door middel van een chemisch onderzoek. Dit betekent dat deze potten niet geopend kunnen worden zonder gezondheidsrisico en bijgevolg momenteel niet bruikbaar of hanteerbaar zijn in een museale context. Objecten zoals het flesje met salpeterzuur (HH.3080.059) zijn zelfs zeer giftig en gevaarlijk. Salpeterzuur wordt nog steeds gebruikt in veilige dosissen in combinatie met fluorwaterstof om porselein te etsen, ruw te maken om te cementeren. In dit geval is de sterkte van de dosis in het flesje echter niet gecontroleerd. Het object dat aangeduid was als waterstofoven maar waarvan de betekenis voor een tandtechnisch labo niet geïdentificeerd kon worden (HH.3080.067), is gevuld met een onbekende, schimmelige substantie en houdt evenzeer een gezondheidsrisico in.

Waardering

De **toestand** van alle objecten is goed. De **ensemblewaarde** is laag vanwege diverse redenen. De erlenmeyer, wijnfles en waterstofoven zijn geen kenmerkende gebruiksobjecten uit een tandtechnisch atelier. De basiscomponenten zoals de kaolien en het opvulcement zijn dit wel maar zijn niet compleet genoeg om de werking of een volledig productieproces van kunsttanden of een prothese mee te duiden. De **uniciteit** in museale collecties van de basiscomponenten zijn hoog landelijk maar laag internationaal.

Cultuurhistorische waarde

De objecten scoren laag op alle cultuurhistorische waarderingsvragen. Ze zijn niet te linken aan Antwerpen, niet volledig genoeg om een evolutie of een beeld van de discipline of industriële ontwikkeling te geven. Het betreft een toevallig geheel van gebruikt materiaal. Slechts 1 object heeft een grotere cultuurhistorische waarde, namelijk het melotte-metaal (HH.3080.396). Dit type laagsmeltmetaal diende om tandkronen te persen en is samen bewaard met een stuk polijstpasta. Dankzij de aanwezigheid van tandkronen en een tandkronenpers kunnen deze stukken metaal eventueel gebruikt worden om dit deel van het productieproces te illustreren. De informatieve waarde is beperkt voor de erlenmeyer en glazen potten met etiket en laag voor de overige objecten.

Melottemetaal met puimsteen, HH.3080.396.

Sociaal maatschappelijke waarde

De **belevingswaarde** van de objecten is laag.

Gebruik

De **economische waarde** van de objecten is laag met een negatieve kosten-batenbalans. De waardering voor deze objecten is in het algemeen laag ingeschaald en verantwoordt de kosten die gemaakt zouden moeten worden om alle substanties te analyseren niet.

Cuvettes

Hoeveelheid: 26 objectnummers.

Drie cuvettes, HH.3080.165.

Cuvettes werden gebruikt om protheses onder druk vorm te geven in plaaster en zijn essentieel voor de productie van protheses door de tandtechnicus. Op elke cuvette staat een nummer die erin geëst wordt in het tandtechnisch labo. Dit gebeurt om de beide helften duidelijk bij elkaar te houden. Juist omdat de meeste cuvettes zo op elkaar gelijken bestaat de kans dat bij het ontbreken van een nummer twee gelijkende delen samen in de oven geplaatst worden. Door de enorme druk die in een cuvette ontstaat bij het persproces bestaat dan het gevaar dat de niet volledig passende cuvette uit elkaar zou springen.

Waardering

De **toestand** van de objecten is goed en ze zijn volledig op één object na (HH.3080.174). De **ensemblewaarde** is hoog dankzij de combinatie van cuvettes en cuvette-beugels (om de druk hoog te houden) en de belangrijke rol die de cuvette speelt in het grotere geheel van de tandtechnische collectie. De vele dubbels zijn echter niet noodzakelijk om deze ensemblewaarde hoog te houden. De aanwezige cuvettes verschillen niet wezenlijk van functie of vorm en kunnen elk op zich gebruikt worden om de verloren wastechneik te illustreren. De **uniciteit** is beperkt op landelijk niveau en laag op internationaal niveau. Cuvettes zijn vertegenwoordigd in elke tandtechnische collectie en zijn onder meer ook te vinden in de collectie van Histaruz.

Cuvettebeugel met cuvettes, HH.3080.185.

Cultuurhistorische waarde

De cuvettes zijn niet geproduceerd in Antwerpen. De waarde wordt wel ingeschaald als hoog als representatief voor het tandtechnische beroep, zeker de cuvettes in combinatie met beugel en de cuvette waarin de kunsttanden vervat zitten.

De **informatieve waarde** van de cuvettes is laag en ze zijn zonder context niet herkenbaar voor het publiek. Eén van de cuvettes heeft echter nog de gipsen inhoud met een aantal kunsttanden die behouden zijn in het plaaster (HH.3080.186). Dit verhoogt de visuele en informatieve waarde aanzienlijk waardoor deze als hoog wordt beoordeeld.

Sociaal maatschappelijke waarde

De **belevingswaarde** van de objecten is laag behalve voor de cuvette met behouden kunsttanden. Deze wordt ingeschat als hoog vanwege de visuele sterkte en de combinatie tussen productiemateriaal en eindproduct.

Gebruik

De **onderzoekswaarde** is beperkt dankzij de vermeldingen van producenten. De cuvettes zelf zijn gelijkaardig gebleven tijdens de periode die de collectie beslaat, zowel in materiaal als uitzicht. De **economische waarde** is laag voor de cuvettes en binnen het kader van de collectie beperkt voor de cuvette met kunsttanden vanwege de visuele sterkte.

Cuvette met bewaarde plaasterafdruk, HH.3080.186.

Machines of toestellen

Hoeveelheid: 13 objectnummers.

Deze diverse categorie bestaat uit elektrisch of mechanisch aangedreven toestellen.

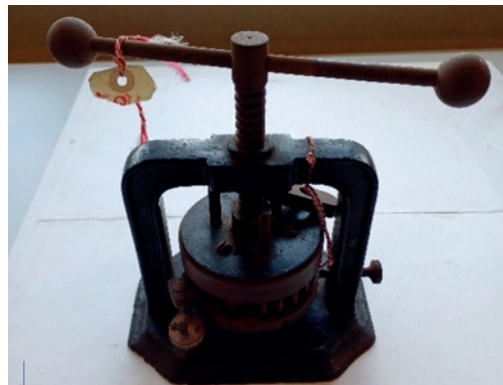
De spanschroef voor kroon- en brugwerk (HH.3080.034) kon vastgemaakt worden op een werkbank en werd gebruikt voor het persen van kleinere werkstukken.

De twee vulkanisatietoestellen (HH.3080.087, HH.3080.378) zijn typisch voor het tandtechnisch laboratorium en werden gebruikt om rubber sterker en stijver te maken door verhitting en toevoeging van zwavel. Beide zijn in goede staat maar bij HH.3080.087 mist het deksel en bij HH.3080.378 het ventiel waardoor beide incompleet zijn.

De voorwarmoven (HH.3080.089) werd gebruikt om metaal te smelten en bestaat uit metaal met een kern van vuurvaste steen. Het stamt uit het interbellum en dus uit de vroegere periode van de activiteiten van Vonck. Door het lange gebruik is het oventje in slechte staat.

Voorwarmoven, HH.3080.089.

Kronenpers, HH.3080.263.

De kronenpers (HH.3080.263) is in uitstekende staat en zeer leesbaar, zeker in combinatie met de kronen in de collectie. Deze pers werd gebruikt om de kronen in melotte metaal te stansen, meer specifiek het kauwvlak werd op deze manier op de juiste metalen huls geperst. Dergelijke toestellen werden tot in de jaren '70 van de twintigste eeuw gebruikt en zijn op die manier getuige van de duurzaamheid van veel toestellen in het tandtechnisch laboratorium.

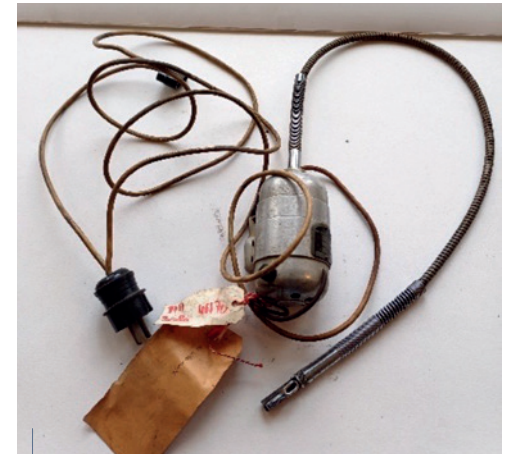
Trilplaat, HH.3080.280.

De trilplaat (HH.3080.280) werd gebruikt om ingesloten luchtballen uit gegoten gips te trillen. De basis van de plaat is metaal en de bovenzijde rubber om de trillingen enigszins te dempen. Zo'n trilplaat diende vastgedraaid te worden met een schroef aan de werktafel om de stabiliteit te bevorderen. Gesloten cuvettes werden ook op triltafels geplaatst om luchtballen tegen te gaan.

De polijsters in de collectie zijn zowel manueel als elektrisch aangedreven en tonen op die manier de elektrificatie van het tandtechnisch beroep. De eerste polijster (HH.3080.373) werd aangedreven met een touw terwijl de tweede (HH.3080.376) op een elektrisch aangedreven motor aangesloten is. Beiden zijn in goede staat en stammen uit het interbellum.

Polijster, HH.3080.376.

Handboor, HH.3080.408.

De pedaalschakelaar (HH.3080.377) en hoort waarschijnlijk bij de handboor met hangmotor (HH.3080.408). Zulke hangmotor werd geactiveerd door middel van de pedaalschakelaar om de tandtechnicus toe te staan fijner te werken. De collectie telt ook een andere handboor met polijster (HH.3080.409). Deze werd aangedreven door middel van een touw dat vervolgens aan een motor of handmatig aangedreven energiebron gehangen werd. Ook dit is dus een voorbeeld van de elektrificatie van het laboratorium.

HH.3080.088 bestaat uit een bankschroef met bijbehorend draaiend onderdeel maar werd niet geïdentificeerd als een specifiek toestel binnen de tandtechniek. Hiermee sluit het aan bij de onbekende zaken uit de categorie instrumenten, zaken die vaak niet ontwikkeld waren door dentaaltechnische bedrijven maar geïntegreerd werden door tandtechnici in de werking van het laboratorium.

Waardering

De **staat** van de objecten is zeer divers, zoals hierboven beschreven. De **ensemblewaarde** is hoog vanwege het belang binnen het productieproces van al deze toestellen en de verbanden die gelegd kunnen worden met andere objecten binnen de collectie zoals de kronenpers met het melottemetaal. Enkel de bankschroef valt hierbuiten vanwege de niet geïdentificeerde functie.

Cultuurhistorische waarde

De objecten in deze categorie zijn allen belangrijk in het productieproces binnen een tandtechnisch laboratorium. Ze lijken meestal uit de vroege jaren van het bedrijf te stammen wat enigszins logisch verklaarbaar is gezien de herkomstgeschiedenis. Toestellen en machines die nog gebruikt werden in het tandlabo in 1977 hebben de weg naar het museum uiteraard niet gevonden waardoor enkel de oudere exemplaren aanwezig zijn. Toch is er een zekere evolutie in de tandtechnische praktijk te zien door de overgang van handmatige/mechanische naar elektrische toestellen waardoor de waarde hier hoog is.

Sociaal maatschappelijke waarde

De **belevingswaarde** van de objecten is hoog voor de kronenpers in combinatie met de geperste kronen in de collectie. De overige objecten werden als beperkt beoordeeld vanwege het belang binnen de collectie en de vrij duidelijke functie. Deze waarde wordt versterkt door ensembles zoals de handboor en het aandrijfpedaal. De ongeïdentificeerde bankschroef heeft een lage informatieve waarde.

Gebruik

De onderzoekswaarde en economische waarde zijn beide beperkt. We kennen de functie van de toestellen en ze bieden een aanknopingspunt voor onderzoek naar gebruikte toestellen binnen de sector voor deze periode. Het zijn belangrijke toestellen om de werking van een tandlabo door middel van deze collectie te duiden waardoor ze bijdragen aan de **economische waarde** van de collectie in het kader van een mogelijke expo. Individueel zijn het echter geen publiekstrekkingen.

Protheses

Hoeveelheid: 10 objectnummers.

Zowel boven- als onderprotheses en gedeeltelijke overbruggingen zijn aanwezig. Daarnaast is er ook een zekere evolutie in het gebruikte materiaal binnen de tandtechniek te zien binnen vanwege de gebruikte materialen. De oudste voorbeelden zijn van vulkaniet en de nieuwere van kunststof.

Gebitsprotheses in toonkist, HH.3080.374.

Waardering

Alle protheses zijn in uitstekende **staat**. De vertegenwoordiging van verschillende materialen en types zorgt voor een hoge **ensemblewaarde**. De **uniciteit** is hoog binnen Antwerpen en beperkt landelijk. Histaruz heeft gelijkaardige protheses maar niet in deze hoeveelheid. Internationaal gezien is de uniciteit laag vanwege de vele protheses die bewaard zijn in gelijkaardige collecties in het buitenland.

Cultuurhistorische waarde

De protheses scoren hoog op alle cultuurhistorische vragen. Ze zijn het eindproduct van een Antwerpse producent en tonen een evolutie van gebruikte materialen in de tandtechniek. Bovendien hebben ze een hoge **informatieve waarde** en zijn ze noodzakelijk om de andere objecten in de collectie te duiden als resultaat van het productieproces. Hoewel alle stukken in goede staat zijn steekt één objectnummer nog boven de rest uit vanwege de manier waarop ze bewaard is gebleven, namelijk de fluwelen koffer met voorbeelden van protheses en overbruggingen (HH.3080.374). Dit object combineert de verschillende typen protheses en werkstukken van het tandtechnisch laboratorium gecombineerd met een aantrekkelijke toonmethode. Dit doet vermoeden dat deze producten door Vonck gebruikt werden om de kwaliteit van zijn producten te tonen. Gezien ze rechtstreeks aan hem gelinkt kunnen worden neemt dit object een bijzondere plek in binnen de collectie.

Sociaal maatschappelijke waarde

De **belevingswaarde** is hoog vanwege de herkenbaarheid van de objecten. Iedereen kent personen met een kunstgebit of gedeeltelijke prothese. Voor oudere bezoekers zijn de aanwezige objecten zeker herkenbaar. Bovendien zijn zaken zoals de kleuren en gebruikte materialen verschillend van de huidige modellen wat een extra meerwaarde geeft als het op beleving aankomt.

Gebruik

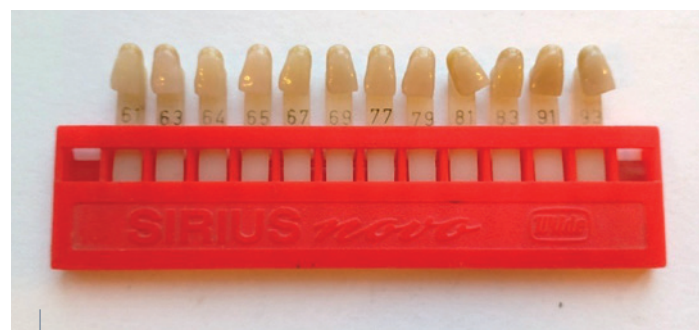
De **onderzoekswaarde** is eerder laag omdat we geen archiefmateriaal hebben en niet weten voor wie ze bestemd waren. De gebruikte materialen kunnen wel onderzocht worden in combinatie met de kunsttanden en tandkleurmodellen die aanwezig zijn in de collectie. Binnen het geheel van de collectie Vonck is de **economische waarde** hoog vanwege de hoge score op bijna alle waarderingsvragen. De protheses worden beschouwd als de sterkste, publieksgerichte objecten. Bovendien passen ze binnen de verzamelpolitiek van het MAS wanneer het nieuwe aanwinsten zou betreffen, namelijk afgewerkte eindproducten van Antwerpse bedrijven en fabrikanten.

Kunsttanden en tandkleurmodellen

Hoeveelheid: 123 objectnummers.

Tandkleurmodel voor Solarex kunsttanden, HH.3080.052.

Tandkleurmodel voor Sirius Nova kunsttanden, HH.3080.118.

konden worden in het labo. Wanneer de kleurmodellen van het bedrijf waarmee men samenwerkte niet volledig voldeden kon de tandtechnicus door de stalen gaan die hij verzameld had en kijken of eventueel één van de tanden die hierop gemonteerd stonden gebruikt kon worden. Bovendien werkten sommige tandartsen met bepaalde kleurschalen die verschilden van de door de tandtechnicus gebruikte schalen. Door middel van deze tandkleurmodellen kon de tandtechnicus dan de overeenkomstige kleur binnen de door hem gebruikte merken kiezen. Dit verklaart waarom er zoveel verschillende producenten vertegenwoordigd zijn in de collectie. Momenteel worden in de tandtechnieksector nog slechts 3 kleurensleutels gebruikt, 2 van de firma Vita en 1 van de firma Ivoclar.

Waardering

De **toestand** van de kunsttanden en tandkleurmodellen is goed. De **ensemblewaarde** is hoog vanwege de grote hoeveelheid en verscheidenheid van producenten en materialen. De hoeveelheid objecten kan wel sterk afgeslankt worden om dezelfde ensemblewaarde te behouden. De **uniciteit** is hoog in Antwerpen. De Lambottecollectie telt enkele tandkleurmodellen maar deze zijn niet zo representatief als deze verzameling. Hetzelfde geldt voor de uniciteit op landelijk niveau. Internationaal gezien is de uniciteit laag dankzij de veelvuldige aanwezigheid van soortgelijke verzamelingen binnen de tandtechnische collecties die eerder in dit rapport beschreven zijn.

De grootste categorie objecten bestaat uit twee delen, kunsttanden en tandkleurmodellen. De kunsttanden zijn verzamelingen confectietanden die niet gebruikt zijn in het laboratorium. Sommige daarvan zijn nog te identificeren aan de hand van de houders waarop ze gemonteerd zijn die een bedrijfsnaam vermelden. Sommige objectnummers zijn tientallen tot honderden kunsttanden die zonder enige vorm van beschrijving bewaard zijn.

Tandkleurmodellen zijn voorbeelden van de kleurschalen binnen een gamma kunsttanden van een bepaalde producent. Deze kleurschalen werden gebruikt om de tandkleur te kiezen die het dichtste de natuurlijke tandkleur van de patiënt benaderde. Bedrijven deelden deze kleurmodellen uit op beurzen als een vorm van reclame. Veel tandtechnici verzamelden deze stalen en hielden deze vervolgens bij omdat ze later gebruikt

Cultuurhistorische waarde

De aanwezige tandkleurmodellen en kunsttanden zijn allen internationaal geproduceerd, er zijn geen voorbeelden van de eigen productie door tandtechnisch labo Vonck. De objecten hebben dus geen specifieke band met Antwerpen. Twee objecten vormen hierop een uitzondering. Deze zijn wel geproduceerd in het tandtechnisch laboratorium. De houten doos met metalen, gestante kronen (HH.3080.030) heeft een hoge ensemblewaarde in combinatie met de kronenpers (HH.3080.263) in de collectie waarbij het toestel en het eindproduct samen getoond kunnen worden en beide in goede staat zijn. Daarnaast is er nog een bijzondere 'opstelling' van gemonteerde porseleinen kunsttanden in een kunststof met de vermelding 'Eerste porc. Tand. J. 1830'. Dit is zo goed als zeker een stuk dat ontworpen is voor de tentoonstelling in het laboratorium ter ere van het 50-jarige jubileum in 1972. Dit object is daarom bij uitstek uniek en rechtstreeks te linken aan Jan Vonck zelf. De metalen bevestigingsdraadjes die zichtbaar zijn in het ensemble bevestigen dat het ook echt porseleinen kunsttanden zijn in het doosje.

Alle objecten vormen wel een goed voorbeeld van de verschillende grote bedrijven die actief waren in de productie van kunsttanden tussen 1922 en 1977. Ze geven dus een goed beeld van de evolutie van technieken, producenten en gebruikte materialen in deze periode. De objecten zijn fascinerend en herkenbaar. Tandkleurmodellen zijn niet bekend bij het publiek maar de functie van deze objecten is zeer leesbaar.

Sociaal maatschappelijke waarde

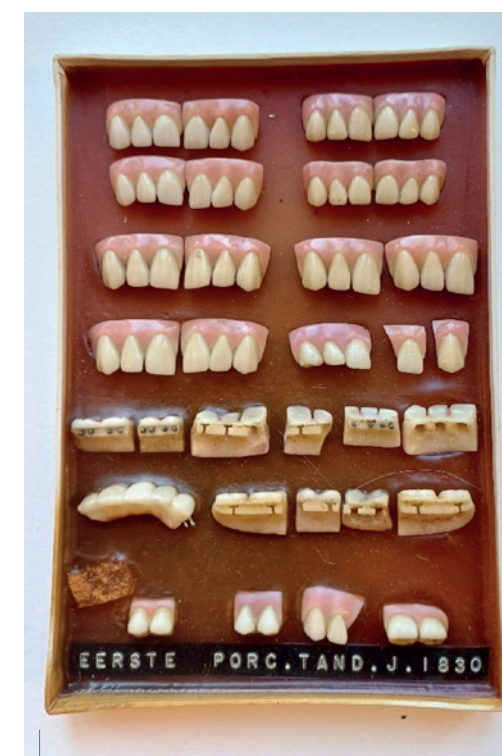
Vanwege de bijzondere functie van de tandkleurmodellen, de daarbij horende diversiteit aan kunsttanden en de leesbaarheid hebben de objecten een hoge **belevingswaarde**.

Gebruik

Dankzij de vermelding van producenten en type kunsttanden op zowel de verpakkingen als de tanden zelf kan er **onderzoek** worden verricht naar veranderingen en materialen die gebruikt werden door Jan Vonck en zijn werknemers. De talrijke producenten vormen een staalkaart van het internationale speelveld binnen de sector van het interbellum tot de jaren '70 van de vorige eeuw. De hoge beoordeling op het vlak van beleving en herkenbaarheid zorgt binnen de collectie voor een hoge **economische waarde** als publiekstrekker.

Belgica kunsttanden, HH.3080.291.

Voorbeelden van porseleinen kunsttanden, HH.3080.336.

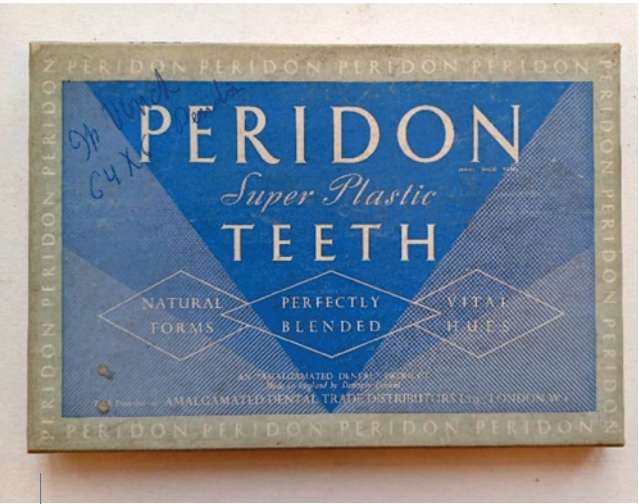
Verpakkingen

Hoeveelheid: 13 objectnummers.

De objecten in deze categorie zijn lege verpakkingen van kunststanden of tandkleurmodellen waar geen bijhorende inhoud voor gevonden werd.

Waardering

De verpakking zijn per definitie onvolledig vanwege het ontbreken van de bijhorende producten waardoor de **toestand** als slecht beschreven is. Dit geldt voor alle vragen binnen het waarderingskader. De hoger vermelde tandkleurmodellen en kunststanden hebben vaak hun verpakking nog waardoor deze reeks objecten geen bijkomende waarde heeft. Enkel de **informatieve waarde** en **onderzoekswaarde** werd als beperkt beoordeeld vanwege de vermelding van de producenten.

Verpakking voor Peridon kunsttanden, HH.3080.309.

Werktuigen of instrumenten

Hoeveelheid: 71 objectnummers.

Dit is een zeer diverse categorie waarbij een heel aantal objecten niet onmiddellijk te herkennen zijn als instrumenten die gebruikt werden door een tandtechnicus. 16 objectnummers binnen deze categorie zijn instrumenten van een tandarts²⁷. In combinatie met de aanwezigheid van de afdruckpels en onder meer het Gryps opvulcement zou dit er op kunnen wijzen dat er een tandarts actief is geweest in het tandtechnisch laboratorium. Archiefonderzoek heeft hier nog geen bewijs van opgeleverd. Binnen de waardering van het geheel als tandtechnische collectie zitten deze objecten in ieder geval niet op hun plek. Hoewel onder meer een excavator wel gebruikt kon worden om bepaalde fijne zaken te modelleren door de tandtechniker verklaart dit niet waarom er zoveel verschillende exemplaren in de collectie zitten.

In tegenstelling tot bovenstaande objecten zijn een aantal zaken wel typisch voor het tandtechnisch laboratorium. Moffeltangen, waarvan er 4 in de collectie zitten, waren nodig om de smeltkroezen veilig vast te nemen en te vinden in elk tandtechnisch laboratorium. Deze tangen zijn door de veelvuldige blootstelling aan extreme hitte wel zeer gecorrodeerd. Daarbij aansluitend bewaren we ook de houders voor smeltkroezen waarbij middelpuntvliedende kracht wordt gebruikt met handmatige (HH.3080.262) en mechanische (HH.3080.261) aandrijving en hebben we verschillende smeltkroezen (HH.3080.403). Deze zaken vormen samen een geheel binnen het productieproces van gebitsprothesen.

Excavators, HH.3080.022.

Moffeltang, HH.3080.251.

Houder voor smeltkroezen, HH.3080.262.

²⁷ HH.3080.010, HH.3080.011, HH.3080.012, HH.3080.013, HH.3080.014, HH.3080.015, HH.3080.016, HH.3080.018, HH.3080.019, HH.3080.020, HH.3080.021, HH.3080.022, HH.3080.023, HH.3080.024, HH.3080.025, HH.3080.026.

Bijzondere objecten binnen deze categorie zijn de gietvormen voor confectietanden (HH.3080.281, HH.3080.380, HH.3080.386, HH.3080.388, HH.3080.401, HH.3080.406). De meeste tandtechnici bestelden hun tanden bij grote fabrikanten, zoals er ook in deze collectie talloze voorbeelden te vinden zijn. Aangezien Jan Vonck zijn eigen prothesesysteem uitbracht als de Sphaera V1 en V2 zou het kunnen dat hij zijn eigen kunsttanden voor dit systeem produceerde. Deze objecten zijn daarmee de enige die wijzen op het bijzondere gegeven van die eigen productie. Visueel gezien is HH.3080.406 extra sterk gezien de gebakken tanden die zich nog in de gietvorm bevinden.

Gietvorm voor kunsttanden met ingebakken tanden, HH.3080.406.

Houten hamer, HH.3080.383.

Een aantal grotere, metalen objecten (HH.3080.364, HH.3080.365, HH.3080.366) hebben geen specifieke functie op het eerste gezicht maar getuigen van het aanpassingsvermogen van de tandtechnicus in deze vroege periode binnen het beroep. Het was een gangbare praktijk om gereedschap uit een ander werkveld of discipline aan te kopen en om te vormen naar zaken die bruikbaar waren in het laboratorium. Hetzelfde geldt voor de draadtrekijzers (HH.3080.382, HH.3080.392) in de collectie. Deze instrumenten waren typisch voor een smidse om koperen, zilveren of gouden draden te trekken. Sinds de tweede helft van de twintigste eeuw kopen tandtechnische laboratoria deze zaken aan maar Jan Vonck trok de metalen draden die hij nodig had voor zijn protheses voor de Tweede Wereldoorlog waarschijnlijk nog zelf met behulp van deze draadtrekijzers. Niet toevallig werden zaken zoals gietcilinders en moffeltangen ook in smidse gebruikt.

De twee kleurkits voor porseleinen kunsttanden (HH.3080.394, HH.3080.398) zijn uniek op landelijk vlak vanwege de volledigheid. Visueel zijn het ook aantrekkelijke stukken en vanwege de gekende producenten hebben ze wel een zekere **onderzoekswaarde**. De vele tandkleurmodellen zeggen niet noodzakelijk met welke producenten Vonck samenwerkte gezien het feit dat deze vaak als staal werden meegegeven op dentale beurzen enz. Deze kleurkits zijn aangekocht en geven ons een blik op de producten waarmee gewerkt werd in het laboratorium.

Kleurkit voor porseleinen kunsttanden door S.S. White Dental Company, HH.3080.394.

Waardering

De **staat** van de objecten is zeer divers en dient op objectniveau bekeken te worden. De **ensemblewaarde** is laag voor de zestien objectnummers die tandartsmateriaal bevatten. Hoewel deze mogelijks getuigen van de aanwezigheid van een tandarts in de praktijk hebben verhoogd ze de ensemblewaarde van deze tandtechnische collectie niet. Ze horen beter thuis in een tandheelkundige collectie want ze zijn niet volledig genoeg om een beeld van de praktijk van een tandarts te vormen. De ensemblewaarde van de gietvormen voor confectietanden, het ensemble van moffeltangen, gietcilinders, zwierstoestellen en de set porseleinkleuren van S.S. White Dental Company is hoog en belangrijk om de werking van een tandtechnisch laboratorium naar een publiek te vertalen. De gietvormen en de set porseleinkleuren zijn ook uniek op Antwerps en nationaal niveau door de volledigheid en omdat de meeste tandtechnici geen eigen kunsttanden produceerden waardoor dit object minder bewaard wordt in andere museale collecties. Internationaal zijn deze zaken wel terug te vinden in museale collecties.

Cultuurhistorische waarde

Deze verzameling objecten scoort laag op de drie historische vragen. De objecten met een hoge ensemblewaarde zijn wel nodig om het productieproces te duiden maar tonen geen evoluties binnen het beroep of de bredere, industriële geschiedenis. De gietvormen vormen hierop een uitzondering vanwege het bijzondere gegeven dat het tandlabo zijn eigen lijn kunsttanden produceerde. De ongeïdentificeerde objecten hebben geen **informatieve waarde**. Het tandartsmateriaal, de gietvormen en de porseleinkleuren zijn scores hoog vanwege de herkenbaarheid. De overige objecten werden als beperkt leesbaar beoordeeld, mits de juiste context.

Sociaal maatschappelijke waarde

De **belevingswaarde** ligt laag behalve voor het tandartsmateriaal, de porseleinkleuren en de gietvorm met confectietanden. Deze zijn ofwel herkenbaar uit de tandartspraktijk, leesbaar dankzij de verpakking en verduidelijkend dankzij de combinatie van gietvorm met bijhorende tanden.

Gebruik

De **onderzoekswaarde** ligt tussen laag en matig. Voor de onbekende objecten werd een rondvraag gestuurd binnen de sector en online advies gevraagd. Op die manier werd er een zekere onderzoekswaarde gecreëerd. Hier kwamen echter geen duidelijke antwoorden uit naar voor wat bewijst dat de objecten te weinig basisinfo bevatten voor verder onderzoek. De objecten met leesbare producent hebben een beperkte onderzoekswaarde. De **economische waarde** is beperkt voor de gietvormen en de porseleinkleuren. Deze vinden wel hun weg naar verkoopsites vanwege de vintage 'feel', een bewijs dat ze mensen aanspreken. De waarde is laag voor de overige objecten.

Algemene waardering

De objecten binnen de collectie Vonck scoren enorm gevarieerd binnen het kader van deze waardering met het daaraan gekoppelde waarderingsformulier. Deze diversifiërende waardestellingen worden vermeld in de bijgevoegde waarderingsformulieren per waardeonderdeel.

Kenmerken

De **toestand** van de objecten varieert te veel om hier een algemene beoordeling voor de hele collectie te geven. Dankzij het grote aantal dubbel aanwezige objecten is het wel steeds mogelijk een keuze te maken voor het best bewaarde object.

De **herkomstwaarde** voor de volledige collectie is hoog. Dit is te wijten aan het zeer duidelijke gegeven dat alle objecten afkomstig zijn uit het tandtechnisch laboratorium Vonck en sinds de aankoop is de collectie niet aangevuld of uit elkaar getrokken. De **ensemblewaarde** is hoog voor een deel van de collectie en vele objecten versterken elkaar als ze gebruikt worden om de werking van een tandtechnisch laboratorium voor de periode 1922 tot 1977 te tonen. Momenteel is de collectie echter te uitgebreid om de ensemblewaarde volledig als hoog te beschouwen. Hetzelfde verhaal kan worden verteld aan de hand van een beperkte selectie van objecten. Ontdubbeling zou de ensemblewaarde daarom nog aanzienlijk verhogen. Voorbeelden hiervan zijn de vele cuvettes, afdruklepels, tandkleurmodellen of bunsenbranders. Deelverzamelingen zoals chemie, en de tandheelkundige instrumenten hebben een lage ensemblewaarde en versterken het geheel niet. Hetzelfde geldt voor de onbekende objecten in de collectie.

De collectie als geheel is **niet uniek**. Binnen Antwerpen is het met zekerheid de grootste verzameling tandtechnische voorwerpen maar niet uniek dankzij de aanwezigheid van de Lambottecollectie. Het is wel niet mogelijk om een coherent verhaal te vertellen met de objecten in de Lambottecollectie, daarvoor ontbreken er onder meer toestellen zoals de vulcanisators, handboren, polijsters en articulatores. Objecten die duidelijk individueel aan Vonck te linken zijn zoals het naambord zijn vanzelfsprekend uniek. Op landelijk niveau is de collectie zeer gelijkaardig aan de Histaruzcollectie. Hoewel sommige zaken meer vertegenwoordigd zijn in de ene collectie dan in de andere is het grote geheel bijna identiek. Daarnaast zijn er verschillende tandheelkundige collecties waarbij aansluiting gevonden kan worden. Landelijk is de uniciteit dus eerder matig. Internationaal gezien is de collectie niet uniek en scoort ze eerder laag.

Cultuurhistorisch

De collectie als geheel scoort laag wanneer het de cultuurhistorische waardering op Antwerps niveau betreft. De objecten (op enkele uitzonderingen na, zoals de protheses en het naambord) zijn niet in Antwerpen vervaardigd, tandtechniek is geen kenmerkende economische sector voor de stad zoals de diamantindustrie of de haven en visueel zijn er weinig linken te leggen voor het publiek met Antwerpen. Dankzij het gevoerde onderzoek is het wel mogelijk om de collectie Vonck te koppelen aan andere verhalen. De geboden steun aan de Joodse bevolking tijdens de Tweede Wereldoorlog, de beroepsachtergrond van Vlaanderens eerste televisiegoochelaar Wim Brando en het belang dat de familie Vonck speelde in het protestantse verenigingsleven in Antwerpen. Deze linken zijn belangrijk maar de objecten zijn enkel te linken aan deze verhalen via een duidelijke contextualisering door beeld- of archiefmateriaal dat niet bij de collectie hoort.

De **cultuurhistorische waarde** is hoger wanneer het over de geschiedenis van de tandtechniek in België gaat. De objecten tonen enkele evoluties na 1922 zoals de voortgezette elektrificatie van het atelier, de evolutie van materialen van porselein naar kunststof en de evolutie in producenten van confectietanden en andere basismaterialen. Hoewel het beroep van tandtechniker niet wezenlijk veranderde in de periode die de collectie beslaat geeft ze wel een goed tijdsbeeld.

De grote stappen voorwaarts zoals de digitalisering van het beroep en daarbij horende vernieuwingen zoals scanning en 3D printen werden na 1977 ingezet en kunnen niet getoond worden. Dit kan echter ook niet verwacht worden van een collectie die na 1977 niet aangevuld is. Dit had mogelijk geweest met de aangeboden schenking door Wilfried Vonck na de sluiting van het atelier maar toen was de verzamelpolitiek van de Antwerpse musea gewijzigd waardoor deze niet aanvaard werd. De Histaruz collectie toont deze zaken wel omdat zij zijn blijven verzamelen. Samen vormen deze collecties een overzicht dat bijna een volledige eeuw tandtechniek in België omvat. De modernere toestellen van Vonck die de stap naar het digitale zouden tonen zijn naar het Industriemuseum in Gent gegaan en zijn voor een groot deel niet bewaard.

De **informatieve waarde** is de uitzondering binnen deze categorie. Deze varieert niet enkel per reeks objecten maar ook binnen elke reeks objecten. Sommige zijn enorm informatief en leesbaar voor een publiek zoals de protheses, tandkleurmodellen en het naambord terwijl andere zaken zonder context onherkenbaar zouden zijn. Dit hangt natuurlijk samen met het gegeven dat patiënten niet rechtstreeks bij de tandtechnicus komen waardoor zijn instrumenten in tegenstelling tot die van de tandarts niet algemeen herkend worden.

Sociaal-maatschappelijk

Er is geen **gemeenschap** die actief bezig is met het erfgoed van het tandtechnisch beroep. Hoewel de twee waarderingstrajecten en daarbij aangesloten vrijwilligers bewijzen dat er binnen de beroepsgroep wel interesse is voor het eigen erfgoed zijn hier nog geen systematische initiatieven rond ondernomen. Dit geldt zowel voor het Antwerpse als het Vlaamse niveau. Mogelijks kan het zichtbaar maken van deze collectie en die van Histaruz wel leiden tot een vergrote belangstelling binnen bijvoorbeeld de beroepsvereniging. Voorlopig scoort de collectie echter laag op de maatschappelijke betrokkenheid.

De emotionele of **belevingswaarde** van de objecten is zeer divers. In het algemeen werd deze wel eerder laag ingeschaald vanwege de lage informatieve waarde en de aard van objecten, werkmateriaal van een voor de meeste mensen onbekende sector. Dit wil niet zeggen dat met de juiste context geen belevingswaarde rond de collectie gecreëerd kan worden. De tandkleurmodellen, protheses en objecten zoals de cuvette met ingebakken kunsttanden wekken verwondering op en worden vandaag zelfs te koop aangeboden. Op websites zoals Etsy levert de zoekterm kunsttanden talrijke tandkleurmodellen en kunsttanden zoals in deze collectie op. Zaken zoals de tandenkroonpers in combinatie met de gestante tandkronen tonen het vakmanschap van tandtechnici. Vaak beseffen mensen waarschijnlijk niet dat achter kunstgebitten in deze periode geen fabrieken met lopende band schuilgingen maar experts met een ambachtelijke productieprocedure.

Gebruik

Er is weinig **onderzoek** naar de geschiedenis van het tandtechnische beroep in Vlaanderen en België. Deze collectie biedt daarom zeker en vast een aanknopingspunt om praktijken en productieprocessen te borgen zoals dit ook voor andere beroepen of ambachten al gebeurd is. De objecten zelf vermelden vaak producenten waardoor ook hier verder onderzoek op uitgevoerd zou kunnen worden. De algemene score werd hierdoor als matig ingeschaald.

De **economische waarde** vertaald naar de aanwezigheid van mogelijke publiekstrekken of topstukken is laag. De collectie als geheel is boeiend maar telt geen blikvangers die het publiek naar het MAS zouden lokken. De bewaarkost of expositiekost is laag voor de objecten in goede staat. Een ontdubbeling zou zorgen voor een lagere bewaarkost zonder verlies aan uniciteit, ensemblewaarde en cultuurhistorische of sociaal maatschappelijke waarde. De bewaarkost van de categorie chemie is negatief vanwege de mogelijke gezondheidsrisico's die hieraan verbonden zijn.

Conclusies en toekomstperspectief

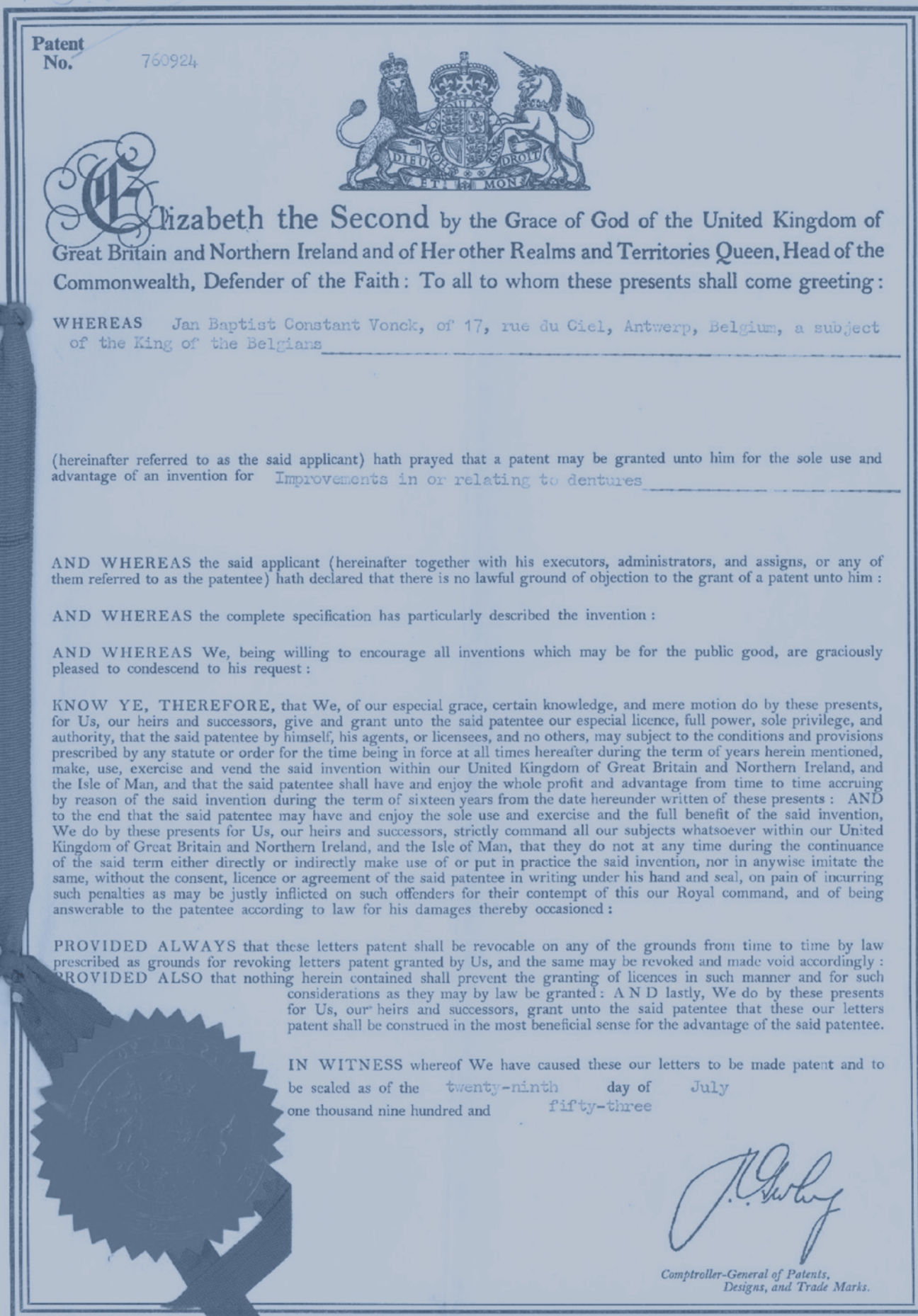
Twee mogelijke scenario's voor de collectie Vonck

De integrale bewaring van de collectie Vonck komt niet naar voor als de juiste optie uit dit onderzoek. Daarom stelt dit rapport twee onderstaande opties voor. Beide vertrekken vanuit een afslanking van de collectie.

Het eerste scenario is een sterk, afgeslankte versie van de collectie behouden in de MAS collectie en het grootste deel herbestemmen. Gedurende het volledige traject werd het duidelijk dat de collectie Vonck uitgebreid was maar ook gevuld met dubbels en objecten in slechte staat. Bij elke categorie kwam dit onderscheid sterk naar voor. Een selectie van objecten in goede staat op basis van dit rapport zorgt voor een lagere bewaarkost zonder aan inhoudelijke waarde te verliezen.

Het verhaal van Jan Vonck gaat breder dan de oorspronkelijke motivatie tot aankoop, namelijk het oudst nog actieve tandlabo in Antwerpen. Ondertussen verzamelen we niet actief industrieel erfgoed meer maar blijkt wel dat vanuit het tandtechnisch laboratorium ook verbindingen kunnen worden gemaakt met het religieuze, maatschappelijk leven (protestantisme) en het oorlogsverleden van de stad. Hoewel de objecten die dit verhaal visueel vertellen niet in onze collectie zitten waren er stemmen om de collectie sterk afgeslankt te behouden om vanuit het tandtechnisch verhaal dat de collectie vertelt deze linken toch te kunnen blijven leggen.

De volledige herbestemming van de collectie is de tweede optie. In een omdraaiing van de argumenten voor het gedeeltelijk behouden van de collectie in het MAS kan ook gesteld worden dat de objecten die we momenteel in onze collectie hebben niet de juiste zijn om meer verhalen te vertellen dan die van het tandtechnisch atelier tussen 1922 en 1977. Het louter tandtechnische verhaal past minder binnen het huidige collectiebeleid van het MAS. Bovendien bevindt zich een sterk gelijkende collectie op beperkte afstand van Antwerpen, bij Histaruz. Aangezien zij een medisch verhaal vertellen en de geschiedenis van het beroep en technische evoluties binnen het vakgebied tot vandaag kunnen tonen is het niet nodig dat het MAS objecten bewaard om een gelijkaardig maar beperkter verhaal te vertellen. Bovendien is de collectie Vonck dankzij de informatie die met dit rapport verzameld werd een geregistreerde en goed gedocumenteerde collectie geworden waardoor ze gemakkelijk geïntegreerd kan worden in een beter geschikt museum. Ook in dit scenario zou de collectie best eerst afgeslankt worden. De objecten in te slechte staat en de objecten met een gezondheidsrisico kunnen een belemmering zijn voor een eventuele herbestemming. Hetzelfde geldt voor de vele dubbels in de collectie.

Bevindingen van het traject

Waarderen is vrijwilligers naar waarde schatten

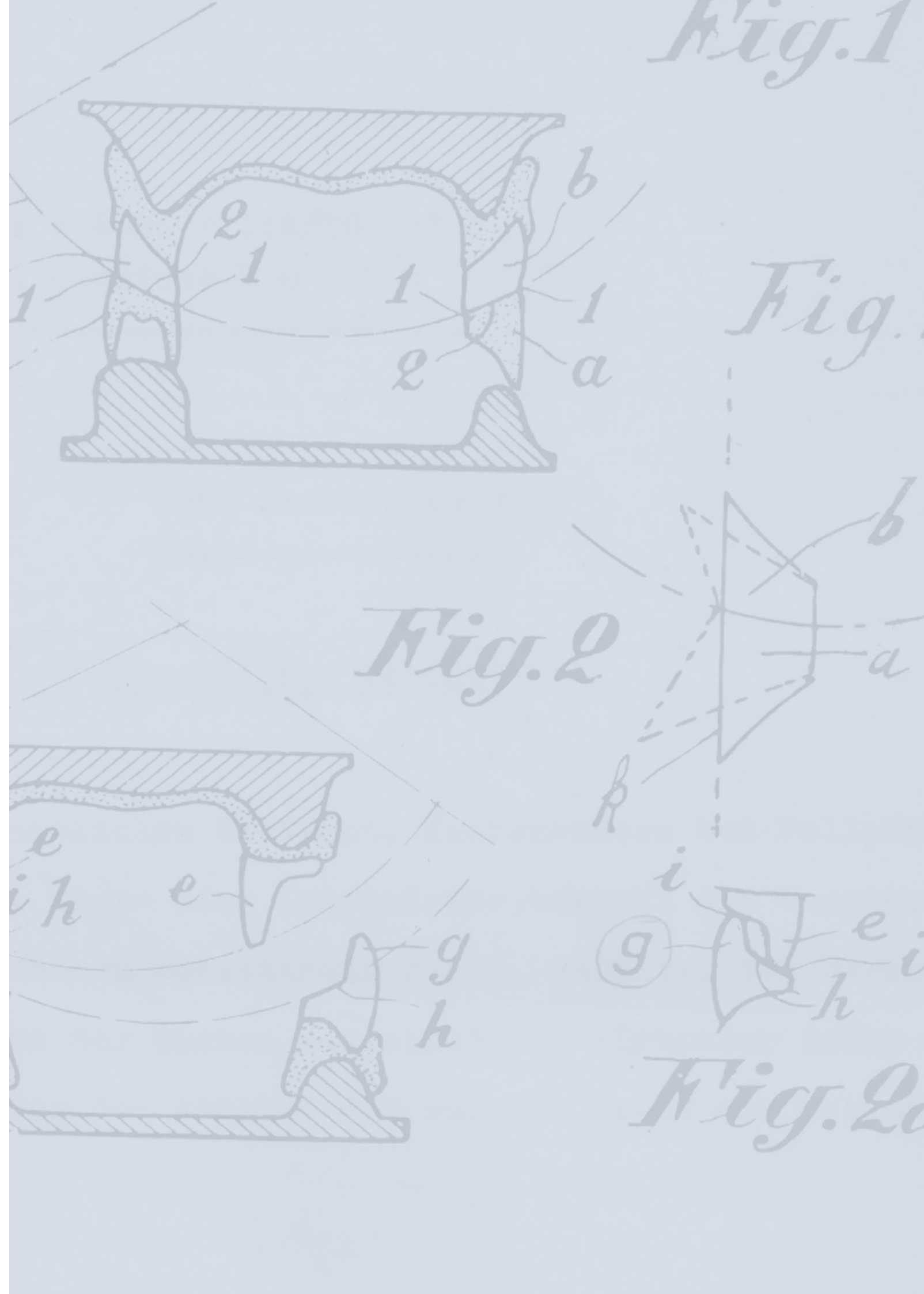
De waardering van de collectie Vonck was enorm waardevol, niet enkel door het resultaat maar even goed door de ervaring doorheen het traject zelf. Binnen het MAS was geen kennis aanwezig over tandtechniek en vanwege de beperktheid van literatuur was de waardering van deze collectie ook niet vanzelfsprekend. Het belang van het vinden van de juiste experts was daarom zeer groot. De waarde van de betrokken vrijwilligers binnen dit traject was tweeledig.

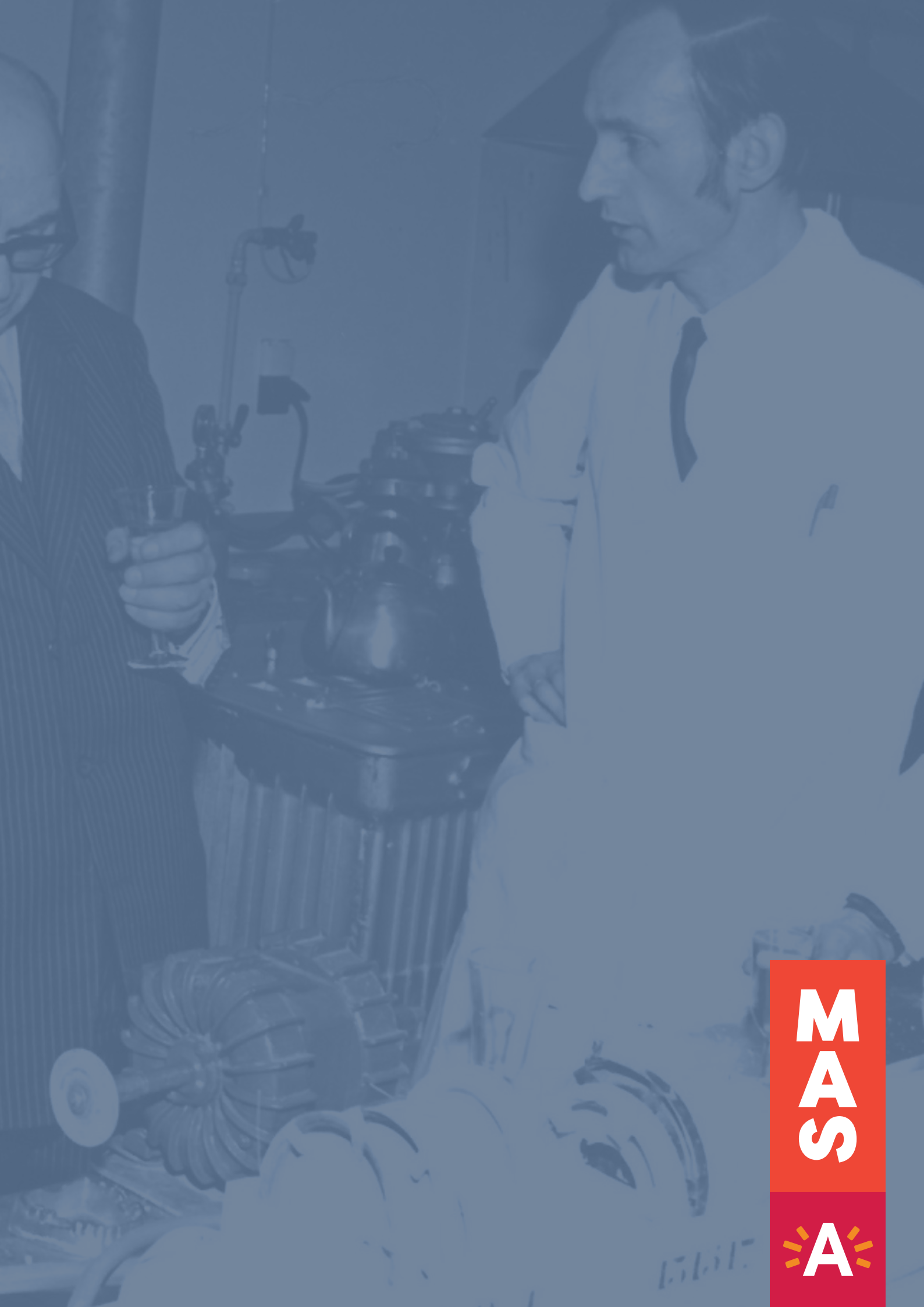
Om te beginnen verrijkten ze gedurende de waarderingssessies onze kennis over de objecten enorm. Na de sessies hebben een heel aantal objecten een nieuwe titel gekregen, zijn een aantal objecten in een andere categorie geplaatst en is bij heel wat objecten bijkomende informatie geplaatst in Axiell. Op die manier droeg hun expertise niet enkel bij aan de waardering van de collectie maar droeg de waardering ook bij om hun kennis over de geschiedenis van het beroep te borgen.

Daarnaast was er niet enkel een sterke erfgoedreflex aanwezig bij de experts maar evenzeer een automatische vorm van waardestelling bij de vrijwilligers, zonder geformaliseerd traject. Vaak werden ideeën geuit zoals 'het heeft weinig zin om al deze zaken bij te houden, met die 2 stukken kan je perfect dit verhaal vertellen'. Deze vorm van 'ondersteunende waardering' maakte dat zaken zoals afstoting geen taboe waren rond de tafel en hier vrij over gereflecteerd kon worden.

Onderzoek is tijdrovend maar noodzakelijk

Binnen het MAS was de kennis over de collectie doorheen de jaren verdwenen. Dit zorgde ervoor dat onderzoek in de archieven van het Volkskundemuseum noodzakelijk was om van start te kunnen gaan met de waardering. Hoewel het vanzelfsprekend is dat elke waardering van start gaat met een schets van de collectiegeschiedenis vormt dit traject een pleidooi om hier niet te licht over te gaan. Archiefonderzoek leverde niet enkel aanknopingspunten op om de geschiedenis van de collectie te vertellen maar ook contact met de resterende familieleden. Dit contact zorgde ervoor dat duidelijk werd dat een aanzienlijk deel van de geschiedenis van het tandtechnisch laboratorium niet verteld kon worden met de objecten die we hebben. Uiteraard heeft dit implicaties voor het volledige waardeeringsproces. Het belangrijkste archiefmateriaal en de meest unieke stukken, het eigen ontwikkelde functieprothesesysteem, bevonden zich niet in de collectie. Het unieke gegeven dat Vonck zijn eigen gepatenteerd systeem had ontwikkeld plaatst de objecten die wel in de collectie zitten in een perspectief dat had ontbroken zonder gedegen onderzoek vooraf. Bovendien kon het verhaal van de collectie dankzij dit onderzoek breder worden getrokken dan enkel een tandtechnisch verhaal. De nazaten van Jan Vonck speelden een belangrijke rol in het protestantse leven in de stad en Jan Vonck en zijn vrouw kregen in 1980 erkenning voor hun hulp aan de Joodse gemeenschap tijdens de Tweede Wereldoorlog. Op die manier werd het mogelijk om de objecten in ons bezit te linken aan de bredere geschiedenis van de stad.

M
A
S

A